

МУЗЕЈ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ – БЕОГРАД
MUSEUM OF SCIENCE AND TECHNOLOGY – BELGRADE

Вернисаж
Vernissage

Уметничка дела из збирки Музеја науке и технике
Art Works from the Collections of the Museum of Science and Technology

БЕОГРАД / BELGRADE
2022

Vernissage

Art Works from the Collections of the Museum of Science and Technology

Catalogue published by
Museum of Science and Technology – Belgrade

For the Publisher
Zoran Lević

Authors of the Catalogue
Ljubomir Milanović
Snežana Toševa
Gordana Karović
Jelena Jovanović Simić

Introduction
Ivan Stanić

Editor
Slobodanka Šibalić

Reviewer
Nikola Krstović

Graphic Design
Ivan Stanić

Proofreading & Translation
Katarina Spasić, KAUKAI

Photographs
Miloš Jurišić
Ivan Stanić

Printing
Birograf Comp., Belgrade

Print Run
300 copies

Exhibition

Exhibition Organiser
Ivan Stanić

Authors of the Exhibition
Ljubomir Milanović
Snežana Toševa
Gordana Karović
Jelena Jovanović Simić
Ivan Stanić

Conservation and Restauration
Ružica Vasić
Sanja Majstorović
Ivana Stevanović

Public Relations
Milena Vidosavljević

Technical Realisation
Dejan Krstevski

The exhibition has been funded by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia.

Вернисаж

Уметничка дела из збирки Музеја науке и технике

Каталог издаје

Музеј науке и технике – Београд

За издавача
Зоран Левић

Аутори каталога
Љубомир Милановић
Снежана Тошева
Гордана Каровић
Јелена Јовановић Симић

Предговор
Иван Станић

Уредник
Слободанка Шибалић

Рецензент
Никола Крстовић

Графички дизајн
Иван Станић

Лектура
Катарина Спасић, КАУКАИ

Фотографије
Милош Јуришић
Иван Станић

Штампа
Birograf Comr., Београд

Тираж
300 примерака

Изложба

Организатор изложбе
Иван Станић

Аутори изложбе
Љубомир Милановић
Снежана Тошева
Гордана Каровић
Јелена Јовановић Симић
Иван Станић

Конзервација и рестаурација
Ружица Васић
Сања Мајсторовић
Ивана Стевановић

Односи с јавношћу
Милена Видосављевић

Техничка реализација
Дејан Крстевски

Изложба је финансирана средствима Министарства културе и информисања Републике Србије.

PREFACE

Technology and science have always been the torchbearers of development of the human civilisation and it is impossible to imagine modern human life or culture without them. Today, their mutual influences and intertwining are much wider, deeper and more complex.

Museums of science and technology are cultural institutions that preserve scientific and technical heritage. In the majority of cases, they are characterised by multidisciplinary and diversity of the areas that they cover. This enables them to perceive collections from various angles and opens a wide spectrum of possibilities for the curators in the process of contextualisation and communication via heritage.

Museum of Science and Technology in Belgrade, as a complex-type museum, also preserves various types of heritage in its collections. These are not just exhibits directly connected to technology and science, such as various machines, devices, etc., but also books, documents, letters, photographs, layouts, various personal items, works of applied art and art works as well.

If we only look at the aesthetic qualities of the objects stored at the Museum of Science and Technology, we can see that, at the same time, they are also the examples of the development of applied arts. Also, photography a medium, technique, as a document and as art form, is also an integral part of our collections. The Museum also preserves the heritage of the history of architecture in our region, which implies that the collections also include architectural designs, sketches and drawings made by our most important architects, which are often, in their own right, very important works of art.

Also, our collections include works of art such as paintings and sculptures, which were largely inherited together with collections that had been taken over or that were donated by our benefactors. Many of them have artistic value, but mostly they represent a testimony of important people in Serbian science, technology and culture. Considering that these are mostly commissioned portraits, they can often be the only evidence of the appearance of the commissioner and they also provide other insights into the persons important for the history of science and technology in Serbia.

Regardless of the fact that this kind of exhibition is not a common practice for a technology museum, it was our wish to offer the public a rare opportunity to see the most important works of art in our collections and indicate the possibility of new museological practices.

ПРЕДГОВОР

Техника и наука су одувек биле носитељке развоја људске цивилизације и без њих није могуће замислити савремени људски живот, а ни културу. Данас су њихови међусобни утицаји и преплети много шири, дубљи и комплекснији.

Музеји науке и технике су институције културе које баштине научно-техничку грађу. Њих, у великом броју случајева, карактерише мултидисциплинарност и разноврсност области које покривају. То им омогућава сагледавање збирки из најразличитијих углова, а кустосима отвара широку лепезу избора у процесу контекстуализације и комуникације баштином.

Тако и Музеј науке и технике у Београду, као музеј комплексног типа, у својим збиркама баштини разноврсну грађу. То нису само експонати који су директно повезани са техником, науком и технологијом, као што су разне машине, уређаји и слично, већ и књиге, документи, писма, фотографије, планови, различити лични предмети, дела примењене уметности, па и уметничка дела.

Ако посматрамо само естететске квалитете предмета које баштини Музеј науке и технике, увиђамо да су они истовремено и примери развоја примењене уметности. Даље, фотографије као медиј, техника, али и као документ и уметност, саставни су део наших збирки. Музеј баштини и историју архитектуре на нашим просторима, што подразумева да се у збиркама налазе архитектонски планови, скице и цртежи наших најзначајнијих архитеката, који су често сами по себи веома значајна уметничка дела.

Такође, у нашим збиркама се налазе и уметничка дела, као што су слике и скулптуре, које су већим делом наслеђене заједно са преузетим збиркама или су била поклони дародаваца. Многа од њих имају уметничку вредност, а највећим делом представљају сведочанство о важним личностима наше науке, технике и културе. С обзиром да се већином ради о нарученим портретима, они често могу бити и једини сведоци изгледа наручиоца, а пружају и друге увиде у личности које су важне за историју развоја науке и технике на нашим просторима.

Без обзира што оваква изложба није уобичајена пракса једног техничког музеја, била нам је жеља да јавности пружимо ретку прилику да виде најзначајнија уметничка дела из наших збирки и да укажемо на могућности нових музеолошких пракси.

VERNISSAGE: WORKS OF FINE ART FROM THE COLLECTIONS OF THE MUSEUM OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

The occasion for the preparation of the exhibition Vernissage, which includes thirty selected works of art from the collections of the Museum of Science and Technology, was their systematisation, conservation and, for the first time in this scope, presentation to the wider public, after the decades that they had spent hidden away in our depots. The French word *vernissage* marks an official opening of an art exhibition, although its literal translation would be ‘to apply varnish’. The term *vernissage* was popular in the 19th century and it was most often used in the context of Parisian salons (*Salon de Paris*), as well as official exhibitions of the Académie des Beaux-Arts in Paris. The term meant doing the finishing touch on the paintings, i.e., varnishing, which was done just before the opening of the exhibition.¹ This was also the opportunity for the patrons and the art lovers to see the works before the official exhibition opening.

Since the term vernissage represents some kind of prepremiere viewing of the exhibition or the first viewing of certain works, this was precisely the reason why it was chosen for the presentation of the art works from the collections of the Museum of Science and Technology, which are now being presented for the first time. Art works from the collections of the Museum of Science and Technology consist of exhibits from three collections: History of Medicine, Transportation and Architecture and Construction. Not great in its scope, yet extremely interesting and complex in its contents, the collection is specific because the art works were not acquired systematically, but rather arrived at the Museum mostly as donations that accompanied other collections, while a certain part of the art works also came to the Museum via acquisition. This is how a collection of art works was formed and it offers an almost encyclopaedic overview of the Serbian fine art from the late 19th century until the 1990s. The heterogeneity of the collection mostly speaks of the patrons’ individual tastes, their social status, as well as economic and social conditions in Serbia in the 19th and the 20th century. The collection can be perceived in different ways in terms of style, themes and chronology. According to the themes, it consists of art works that present: genre scenes, military themes, landscapes, architectural drawings, while the most common theme in the collection is definitely portrait, in both paintings and portrait busts. The collection is also interesting from the phenomenological aspect of the perception of Serbian society at the turn of the centuries and its attitude towards art and donation as well.

In the mid-19th century, great changes happened in the Serbian visual art, which was under the influence of two important art centres—Vienna and Munich. According to its artistic character, it departed from Viennese Biedermeier paintings and got closer to Munich. The spiritual climate of both centres has definitely enabled the development of realistic visual art, which was especially related to Serbian art since the 1870s.² While the conservative approach to visual art in Vienna was characterised by precision of drawings and decorativeness, Munich art school gave more freedom of expression, encouraged by the influences of the art centres in France and Belgium.

1 Fae Brauer, *Rivals and Conspirators: The Paris Salons and the Modern Art Centre* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2013): 1–12.

2 Nikola Kusovac, *Realizam u srpskom slikarstvu 19. veka* (Belgrade: National Museum, 1970): 5–11.

ВЕРНИСАЖ: ЛИКОВНА ДЕЛА ИЗ ЗБИРКИ МУЗЕЈА НАУКЕ И ТЕХНИКЕ

Повод за организовање изложбе Вернисаж, која обухвата тридесет одабраних дела ликовне уметности из збирки Музеја науке и технике, јесу њихова систематизација, конзервација и, по први пут у овом обиму, представљање широј јавности након деценија проведених у депоима. У нашем језику француска реч *vernissage* означава свечано отварање уметничке изложбе, иако јој је дослован превод „премазати лаком” или „лакирати”. Термин вернисаж је био популаран током 19. века и најчешће је коришћен у контексту париских салона (*Salon de Paris*), као и званичних изложби Академије за лепе уметности у Паризу (*Académie des Beaux-Arts*). Термин је означавао давање завршног печата сликама, односно њихово лакирање, које су уметници радили пред отварање изложбе.¹ То је уједно била и прилика да мецене и љубитељи уметности погледају дела пре званичног отварања за јавност.

Како термин вернисаж представља неку врсту претпремијерног сагледавања изложбе, дакле, прво виђење одређених дела, управо је стога и одабран за назив изложбе којом се дела ликовне уметности из збирки Музеја науке и технике по први пут представљају јавности. Ликовна дела из збирки Музеја науке и технике обухватају предмете из три одсека Музеја: Историје медицине, Саобраћаја и транспорта и Архитектуре и градитељства. Невелика по обиму али изузетно занимљива и комплексна по садржају, збирка је специфична јер дела нису систематски сакупљана већ су у Музеј углавном доспевала као поклони у склопу других збирки, мада је изванредан број предмета Музеј прикупио и путем аквизиције. Тако се формирала колекција уметничких дела која даје скоро енциклопедијски пресек српске ликовне уметности од краја 19. века до деведесетих година 20. века. Сама хетерогеност збирке највише говори о укусу дародаваца, њиховом друштвеном статусу, као и економским и социјалним приликама у Србији у 19. и 20. веку. Збирка се може посматрати на различите начине у погледу стила, тематике и хронологије настанка. По тематском садржају чине је дела која приказују: жанр-сцене, војну тематику, пејзаже и архитектонске скице, а свакако тематски најприсутнији је портрет и то кроз слике и портретне бисте. Збирка је интересантна и са феноменолошког аспекта посматрања српског друштва на превоју векова и његовог односа према уметности, али и даровању.

Средином 19. века долази до великих промена у српском сликарству под утицајем два значајна уметничка центра – Беча и Минхена, као и њихових академија. По свом ликовном обележју оно напушта сликарство бидермајерског Беча и више се приближава Минхену. Духовна клима оба центра свакако је омогућила развој реалистичког сликарства које је било посебно везано за српску уметност од седамдесетих година 19. века.² Док се конзервативни приступ сликарству у Бечу одликовао прецизношћу цртежа и декоративношћу, минхенска школа је давала више слободе у изражавању, подстакнута утицајима уметничких центара Француске и Белгије.

Управо су утицаји из Француске и реалисти попут сликара Гистава Курбеа (*Gustave Courbet*, 1819–1877) били основа која је усмерила српске уметнике према свеобухватнијем реалистичком

1 Fae Brauer, *Rivals and Conspirators: The Paris Salons and the Modern Art Centre* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2013): 1–12.

2 Никола Кусовац, *Реализам у српском сликарству 19. века* (Београд: Народни музеј, 1970): 5–11.

It was precisely the influences from France and realists such as Gustave Courbet (1819–1877) that were the foundation that directed the Serbian artists towards a more comprehensive realistic process.³ The main interests of our painters regarding themes were still genre scene, historical compositions, religious paintings and portraits, but the need to paint interiors, still life and landscapes was increasingly more present in the works of Serbian realists. Although the form in visual art was still the basis that had to comply with certain classical rules, in the works of most painters, especially in the early 20th century, we notice the influence of the Barbizon school of landscape paintings, via its most important Munich representative, Adolf Heinrich Lier (1826–1882). The influence could mostly be seen in the initial signs of plainarism in the landscape paintings, the painters turning towards nature and painting in it, change of tonality, freer brush strokes, softness of shapes and more extensive colour palette.⁴ The Munich circle was the one that yielded painters who were directed more towards impressionism, as well as secession and expressionism. In parallel with the economic strengthening of Serbia, rise of the national identity and formation of the bourgeois class brought out the need to create a new and different cultural space.⁵ In the sphere of artistic life, this was mostly reflected in the opening of art schools, which was contributed the most by the painters educated in Vienna and Munich art centres.⁶

GENRE SCENE

The collection of the Museum of Science and Technology contains a painting by the German author Heinrich Lessing (1856–1930). That painting was called *At the Patient's Bedside* and it was completed around 1890. Stylistically speaking, it is a realistic, genre painting. The genre theme is common in fine art, as well as other arts, and it relates to depiction of scenes and situations from everyday life.⁷ The themes usually include household surroundings, interior, taverns, various celebrations, fairs, markets and other street scenes. Generally speaking, the key feature of genre painting is that the scene is shown in an unidealized manner.

As a theme in art, genre was created on the trace of Renaissance in North Europe in 15th and 16th century. The rise of Antwerp as a global trading centre has led to the development of art market, especially among wealthier citizens and traders who were accustomed to the rough world of trade.⁸ With the rise of Reformation and decline of religious and historical art in the 19th century, the painters began to find more new and attractive themes in the everyday life around them. Genre paintings most often had smaller dimensions and precise details that required the viewers to engage and closely observe the paintings. In the second half of the 19th century, Gustave Courbet made a significant change in the genre paintings. From the intimate environment of the small paintings, he introduced us to the scenes from everyday life presented on large canvases with dimensions that were traditionally most commonly

3 Dominique de Font-Réaulx, “Realism and Ambiguity in the Paintings of Gustave Courbet”, in *Gustave Courbet, Exhibition catalogue* (New York: Metropolitan Museum of Art 2008): 30–44; Linda Nochlin, *Courbet* (London: Thames & Hudson, 2007).

4 Steven Adams, *The Barbizon School & the Origins of Impressionism* (London: Phaidon, 1994).

5 Nenad Makuljević, *Umetnost i nacionalna ideja u XIX veku* (Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2006): 15–39.

6 Jovan Sekulić, *Minbenska škola i srpsko slikarstvo* (Beograd Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 2002): 25–33, 67–97; Jasna Jovanov, *Minbenska škola i srpsko slikarstvo, katalog izložbe u Galeriji Matice srpske priredene februara 1985. godine* (Novi Sad: Galerija Matice srpske, 1985): 11.

7 Jacques Derrida, Avital Ronell, “The Law of Genre”, *Critical Inquiry* 7/1 (1980): 55–81.

8 Ruth Bernard Yeazell, *Art of the Everyday: Dutch Painting and the Realist Novel* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008); *Vermeer and the Masters of Genre Painting: Inspiration and Rivalry*, eds. Adriaan E. Waiboer et al. (New Haven; London: Yale University Press, 2017).

поступку.³ Главна интересовања наших сликара по питању тематике слика и даље су била окренута жанр-приказима, историјским композицијама, религиозном сликарству и портретима, али се све више код српских реалиста јављала потреба за сликањем ентеријера, али и сликањем мртве природе и пејзажа. Иако је форма у сликарству и даље била основ који је морао да прати одређене класичне законитости, код већине сликара, посебно почетком 20. века, примећује се утицај барбизонске школе пејзажа, посебно преко најзначајнијег минхенског представника, сликара Адолфа Лира (Adolf Heinrich Lier, 1826–1882). Утицај се највише огледао у почетним знацима пленеризма у пејзажима, окретању сликара природи и сликању у њој, промени тоналитета, слободнијим покретима четкицом, мекоћи облика, као и екстензивнијој палети боја.⁴ Управо ће из минхенског круга проистећи сликари који су више окренути импресионизму, али и сецесији и експресионизму. Упоредо са економским јачањем Србије, буђењем националног идентитета, као и формирањем грађанске класе, долази до потребе за стварањем новог и другачијег културног простора.⁵ У сфери уметничког живота то се највише огледа кроз отварање уметничких школа чему су највише допринели управо сликари одшколовани у уметничким центрима Беча и Минхена.⁶

ЖАНР-СЦЕНА

У збирци Музеја науке и технике налази се слика немачког аутора Хајнриха Лесинга (Heinrich Lessing, 1856–1930). Слика је названа *Поред болесничке постеле* и завршена је око 1890. године. Стилски припада реалистичком сликарству жанр-тематике. Жанр-тема је честа у сликарству, као и у осталим уметностима, и односи се на сцене и ситуације које осликавају свакодневни живот.⁷ Теме обично укључују домаће окружење, представе ентеријера, кафана, време obroka, разне прославе, вашаре, пијаце и друге уличне сцене. Уопштено говорећи, кључна одлика жанровског сликарства је та што је сцена приказана на неидеализован начин.

Као тема у уметности жанр је настао на трагу ренесансе у северној Европи у 15. и 16. веку. Развој Антверпена као светског трговачког центра довео је до развоја уметничког тржишта, посебно међу богатим грађанима и трговцима који су били навикли на сурови свет трговине.⁸ С појавом реформације и са опадањем религиозног и историјског сликарства у 19. веку, уметници су у свакодневном животу око себе све више проналазили нове теме за сликање. Жанр-слике су најчешће биле мањих димензија са прецизним детаљима и захтевале су помно посматрање и ангажовање гледаоца. Гистав Курбе је у другој половини 19. веку унео значајну новину у тематици жанра. Из интимистичког окружења слика мањих димензија, увео нас је у сцене из свакодневног живота приказане на великим платнима у размери која је традиционално најчешће била резе-

3 Dominique de Font-Réaulx, “Realism and Ambiguity in the Paintings of Gustave Courbet”, *Gustave Courbet, Exhibition catalogue* (New York: Metropolitan Museum of Art, 2008): 30–44; Linda Nochlin, *Courbet* (London: Thames & Hudson, 2007).

4 Steven Adams, *The Barbizon School & the Origins of Impressionism* (London: Phaidon, 1994).

5 Ненад Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006): 15–39.

6 Јован Секулић, *Минхенска школа и српско сликарство* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2002): 25–33, 67–97; Јасна Јованов, *Минхенска школа и српско сликарство, Каталог изложбе у Галерији Матице српске приређене фебруара 1985. године* (Нови Сад: Галерија Матице српске, 1985): 11.

7 Jacques Derrida, Avital Ronell, “The Law of Genre”, *Critical Inquiry* 7/1 (1980): 55–81.

8 Ruth Bernard Yeazell, *Art of the Everyday: Dutch Painting and the Realist Novel* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008); *Vermeer and the Masters of Genre Painting: Inspiration and Rivalry*, eds. Adriaan E. Waiboer et al. (New Haven; London: Yale University Press, 2017).

reserved for historical compositions or religious contents.⁹ This gradually blurred the line that separated genre painting as a secondary category.

In the second half of the 19th century, the interest for genre painting increased across the Europe, most often in historical frameworks or with emphasized social and moral comments. Genre art was very suitable for the realism movement. Historical fine art went from exclusive representations of important public events to presentations of genre scenes in historical time, such as private moments of great persons, as well as everyday life of common people. The themes of genre paintings that have interested artists during the realism period were real people who lived in cities or in the countryside. Instead of nudes and people in rich attires and classic poses, genre scenes are dominated by peasants dressed in rags and city poor in simple clothing of the working class. The scenes were dominated by the presentations of filth, poverty, misery, hunger, sickness and death. The theme that especially interested Lessing, the patient's bedside, arouse sympathy and it was suitable for genre painting. Numerous artists explored sickness and death through art works, each of them representing an emotionally powerful scene that arouses deep compassion.

The rise of modern science in the 19th century brought challenges to religious authority and especially, to the necessity of dying in the presence of official representatives of a formal religion.¹⁰ Physicians began to replace priests at the bedside of the dying. However, this created new dilemmas, because if the role of the medicine was to focus on easing the pain and physical suffering, who was supposed to take care of the fears of the dying? The balance slowly drifted from the primary care for the soul in the last days of life to a greater emphasis on the body which was freed from physical suffering.¹¹

Lessing's large format painting shows a physician sitting at the patient's bedside. The physician's posture indicates full empathy for the patient's fate. The physician's expression and his hand on the patient's hand express concern and uncertainty. A spoon next to the glass and a half-empty bottle on the table indicate that he administered all necessary medications and did what he could. Darkness of the room emphasizes illness, while a ray of light beaming through the window and reaching the patient's face suggests a hope of recovery. It is precisely that hope, as well as spiritual release, that is indicated by the book on the table, which most likely represents Bible.

WAR PAINTING

Suffering and pain as a frequent inspiration for the painters are not just related to genre paintings. They were certainly an unavoidable part of war art as well. The term war art is mostly used in connection to military art of the 20th century, which was created during wars and especially World War I. War art creates a visual representation of military conflicts, but it also paints the moments and situations in which soldiers and civilians prepare themselves for combat, fight, suffer and celebrate. The themes include numerous aspects of war, as well as individual war experiences. War art combines artistic and documentary functions in order to provide vivid representation of war scenes and show how wars shape lives. This kind of art is typically realistic, includes factual details provided by the eye witnesses, as well as an emotional impression regarding the event.

In Serbia, especially during the Balkan wars and the World War I, there were official war artists who were appointed by the government for informational or propaganda purposes and also to record the

---

9 Laurence des Cars, "A Legacy of Truth: The Reference to Courbet from Manet to Cézanne", in *Gustave Courbet, Exhibition catalogue* (New York: Metropolitan Museum of Art, 2008): 59–69.

10 David Clark, *To Comfort Always: A history of palliative medicine since the nineteenth century* (Oxford: Oxford University Press, 2016): 1–33.

11 Julie-Marie Strange, "Death and dying: Old themes and new directions," *Journal of Contemporary History* 35/3 (2000): 491–499, 496.

рвисана за историјске композиције или религиозне садржаје.⁹ Тиме је постепено замагљена граница која је жанровско сликарство издвајала као споредну категорију.

У другој половини 19. века, широм Европе се увелико повећало интересовање за жанровске сцене, често у историјским оквирима или са израженим друштвеним или моралним коментарима. Жанровска уметност је била веома погодна за покрет реализма. Само историјско сликарство прешло је са искључивог приказивања догађаја од великог јавног значаја на приказ жанровских сцена у историјском времену, како приватних тренутака великих личности, тако и свакодневног живота обичних људи. Теме жанр-слика које су заокупљале уметнике у реализму биле су стварни људи који живе у градовима или селима. Уместо актова и приказа људи у богатој одећи и у класичним позама, у жанр-сценама преовлађују људи са села одевени у рите, као и градска сиротиња у једноставној одећи радничке класе. Сценама су доминирале представе прљавштине, сиромаштва, беде, глади, болести и смрти. Тема која је посебно заинтересовала Лесинга, болесничка постеља или поред болесничке постеље, изазивала је емпатију и била је погодна за жанр-сликарство. Бројни уметници су истраживали болест и смрт кроз уметничка дела, од којих је свако представљало емоционално снажну сцену која изазива дубоко саосећање.

Успон модерне науке у 19. веку донео је изазове верском ауторитету, посебно у вези неопходности умирања у присуству званичних представника формалне религије.¹⁰ Лекари су почели да замењују свештенике и свештенство поред кревета умирућих. Међутим, то је створило нове дилеме. Ако је улога медицине била да се усредсреди на бригу о ублажавању бола и ублажавању физичке патње, ко је онда требало да се позабави страховима умирућих? Равнотежа се полако одмицала од примарне бриге за стање душе у последњим данима живота ка већем нагласку на телу које је било ослобођено физичке патње.¹¹

На Лесинговој слици великог формата приказан је лекар који седи поред кревета болесног. Лекарско држање показује пуно саосећање са судбином болесника. Докторов израз лица и његова рука на руци болесника изражавају забринутост и неизвесност. Кашика поред чаше и полупразна флаша на столу указују да је дао све неопходне лекове и учинио шта је могао. Тама собе наглашава болест, док зрак светлости који се пробија са прозора и допире до лица болесника сугерише наду у опоравак. Управо на ту наду, али и на духовно ослобађање, указује и књига на столу која највероватније представља Библију.

РАТНА СЛИКА

Патња и бол као честа инспирација сликара нису везани само за жанр-сцене. Они су свакако били и неминовни део ратне уметности. Термин ратна уметност се углавном користи у вези са војном уметношћу 20. века која је посебно настајала током Првог светског рата. Ратна уметност ствара визуелни приказ војног сукоба, али осликава и тренутке и ситуације у којима се војници и цивили припремају за борбу, боре се, пате и славе. Теме обухватају многе аспекте рата као и индивидуална ратна искуства. Ратна уметност комбинује уметничке и документарне функције како би пружио сликовит приказ ратних сцена и показала како рат обликује животе људи. Оваква уметност је типично реалистична и обухвата чињеничне детаље, детаље очевидаца, као и емоционални утисак догађаја.

⁹ Laurence des Cars, "A Legacy of Truth: The Reference to Courbet from Manet to Cézanne", *Gustave Courbet, Exhibition catalogue* (New York: Metropolitan Museum of Art, 2008): 59–69.

¹⁰ David Clark, *To Comfort Always: A history of palliative medicine since the nineteenth century* (Oxford: Oxford University Press, 2016): 1–33.

¹¹ Julie-Marie Strange, "Death and dying: Old themes and new directions", *Journal of Contemporary History* 35/3 (2000): 491–499.

events on the battlefield. During the World War I in Serbia, there were around 40 appointed war painters. This job was administered by the government and military regulations and it could only be assigned to academy-trained painters. The goal was to preserve the memory of the most important moments in battles and events during the war for posterity.¹²

Painter Mihailo Milovanović was appointed war painter most likely during 1913 and he continued to paint war scenes during the World War I as well. Milovanović's work *Field Hospital at Winter Quarters during Retreat across Albania in 1915*, from the collection of the Museum of Science and Technology, belongs to the category of war art. The painting most likely presents the moment of respite and it is a testimony of the events during the epic retreat across Albania. With predominantly bronze-brown and white-blue tones, through the simplicity of the landscape, the painting reveals the moment of rest, as well as the melancholy of the war conditions.¹³

LANDSCAPE

In visual arts, landscape had long been an accompanying motive, especially in mythological and religious compositions. It became a separate theme in the late 15th century with the first water-colour paintings by Albrecht Dürer (1471–1528), which he painted on his way to Italy. Further development of landscape as an independent theme is related to the rise of maps. It was mostly developed in Netherlands and in Venice in the period from 17th to 18th century.¹⁴ Romanticistic movement has increased the existing interest in landscape art, while the remote and wild landscapes, which were one of the common elements in earlier landscape art, have now become more prominent. French painters, especially Jean-Baptiste-Camille Corot (1796–1875) and other painters of the Barbizon school, established French landscape tradition in the 1830s, which later became the most influential in Europe for an entire century.¹⁵ Landscape painting has reached its peak with impressionists and postimpressionists and for the first time, it gained autonomy and became a source of a general stylistic innovation in all forms of visual arts.

In Serbian visual art, landscape was especially developed by the painters from the Munich school, with the rise of plainarism, symbolism and later, impressionism, and became a dominant motive in visual art, offering a possibility to create an independent reality of the painting. Painters from the Munich school have long kept the darker tones and thicker paint layers. This is also somewhat noticeable in the two landscapes from the collections of the Museum of Science and Technology painted by Jefto Perić, presented by vedutas od Brza Palanka and Dalj made according to lithographs from the 19th century (Figure 1).¹⁶ Jefto Perić was known for his intimate landscapes, especially urban ones, in which

12 Miodrag Jovanović, *Mihailo Milovanović* (Beograd: Narodni muzej u Beogradu, 2001): 47–54.

13 Ibid., 49.

14 Eric Hirsch, "Landscape: Between Place and Space", in *The Anthropology of Landscape. Perspectives on Places and Space*, eds. Eric Hirsch and Michael O'Hanlon (Oxford: Clarendon Press, 1995): 1–31.

15 Rainer Michael Mason, "Les clichés-verre de Corot, objets d'art de la modernité", in *Corot, un artiste et son temps: actes des colloques organisés au musée du Louvre par le service culturel les 1er et 2 mars 1996 à Paris et par l'Académie de France à Rome, villa Médicis, le 9 mars 1996 à Rome*, eds. Chiara Stefani, Vincent Pomarède and Gérard de Wallens (Paris: Louvre; Rome: Académie de France, Villa Médicis, 1998): 43–59; Chiara Stefani, "Corot, peinture d'après nature", in *Corot, un artiste et son temps: actes des colloques organisés au musée du Louvre par le service culturel les 1er et 2 mars 1996 à Paris et par l'Académie de France à Rome, villa Médicis, le 9 mars 1996 à Rome*, eds. Chiara Stefani, Vincent Pomarède and Gérard de Wallens (Paris: Louvre; Rome: Académie de France, Villa Médicis, 1998): 193–277; Vincent Pomarède, *Jean-Baptiste-Camille Corot* (Paris: Flammarion, 1996).

16 The drawings were made by Ludwig Erminy, on the basis of which Adolph Friedrich Kunike printed lithographs between 1825 and 1836. Ljiljana Konstantinović, *Graphics of the 19th Century as a Historical Source*

У Србији, посебно за време балканских и Првог светског рата, постојали су званични ратни уметници које је влада постављала у информативне или пропагандне сврхе, као и за снимање догађаја на бојном пољу. За време Првог светског рата у Србији је било ангажовано око 40 ратних сликара. Тај посао је био подвргнут државним и војним прописима, а могли су га добити једино академски сликари. Циљ је био да се сачува успомена на најважније тренутке борби и догађаје током рата за историју.¹²

Сликар Михаило Миловановић је постављен за ратног сликара највероватније током 1913. године, а ратне сцене је сликао и током Првог светског рата. Миловановићево дело *Пољска бојница на зимском конаку при повлачењу кроз Албанију 1915. године* из збирки Музеја науке и технике припада ратној уметности. Слика највероватније приказује тренутак одмора и представља сведочење о дешавањима током епопеје кроз Албанију. Са доминантно бронзано-мрким и бело-плавим тоновима, кроз једноставност пејзажа слика открива тренутак одмора али и меланхолије ратног стања.¹³

ПЕЈЗАЖ

Пејзаж је у сликарству дуго био пратећи мотив, посебно код митолошких и религиозних композиција. Постаје засебна тема тек крајем 15. века са првим акварелима које је насликао Албрехт Дирер (Albrecht Dürer, 1471–1528) на путу за Италију. Даљи развој пејзажа као самосталне теме повезан је са појавом мапа. Највише га развијају у Холандији и Венецији у периоду између 17. и 18. века.¹⁴ Романтичарски покрет је појачао постојеће интересовање за пејзажну уметност, а удаљени и дивљи предели, који су били један од честих елемената у ранијој пејзажној уметности, сада су постали истакнутији. Француски сликари, а посебно Жан Батист Камил Коро (Jean-Baptiste-Camille Corot, 1796–1875) и други сликари барбизонске школе су тридесетих година 19. века успоставили француску пејзажну традицију која ће током целог једног века бити најутицајнија у Европи.¹⁵ Пејзажно сликарство доживљава врхунац са импресионистима и постимпресионистима када по први пут добија аутономију и постаје главни извор опште стилске иновације у свим врстама сликарства.

У српском сликарству, пејзаж се посебно развија са сликарима минхенске школе, дакле, с појавом пленеризма и симболизма, а касније и импресионизма, и постаје доминантан мотив у сликарству, пружајући могућност за стварање самосталне реалности слике. Код минхенских ђака су се у пејзажима дуго задржали таман тон и гушћи намази боје. То се донекле примећује и на два пејзажа из збирки Музеја науке и технике које је насликао Јефто Перић, а представљају ведуте Брзе Паланке и Даља рађене према литографијама из 19. века (слика 1).¹⁶ Јефто Перић

12 Миодраг Јовановић, *Михаило Миловановић* (Београд: Народни музеј у Београду, 2001): 47–54.

13 Ibid., 49.

14 Eric Hirsch, "Landscape: Between Place and Space", *The Anthropology of Landscape. Perspectives on Places and Space*, eds. Eric Hirsch and Michael O'Hanlon (Oxford: Clarendon Press, 1995): 1–31.

15 Rainer Michael Mason, "Les clichés-verre de Corot, objets d'art de la modernité", *Corot, un artiste et son temps: actes des colloques organisés au musée du Louvre par le service culturel les 1er et 2 mars 1996 à Paris et par l'Académie de France à Rome, villa Médicis, le 9 mars 1996 à Rome*, eds. Chiara Stefani, Vincent Pomarède and Gérard de Wallens (Paris: Louvre; Rome: Académie de France, Villa Médicis, 1998): 43–59; Chiara Stefani, "Corot, peinture d'après nature", *Corot, un artiste et son temps: actes des colloques organisés au musée du Louvre par le service culturel les 1er et 2 mars 1996 à Paris et par l'Académie de France à Rome, villa Médicis, le 9 mars 1996 à Rome*, eds. Chiara Stefani, Vincent Pomarède and Gérard de Wallens (Paris: Louvre; Rome: Académie de France, Villa Médicis, 1998): 193–277; Vincent Pomarède, *Jean-Baptiste-Camille Corot* (Paris: Flammarion, 1996).

16 Цртеже је израдио Лудвиг Емину (Ludwig Erminy) на основу којих је Адолф Кунике (Adolph Friedrich Kunike) измешу 1825 и 1836. године штампао литографије, Љиљана Константиновић, Графика XIX века

he made clear strokes with pure paint in the shape of short lines, thus creating an effect of flickering, vivid landscape.¹⁷ Judging by the colours and the start of the use of pointillistic painting technique, for which he would become famous, these works can be ascribed to his earlier phase, before he enrolled at the Academy in Paris.

PORTRAIT

Rise of the new elite in Serbia in the 19th century was also followed by the rise of a new taste and a need to emphasize the prestigious social status. New interest in secular themes that reflect everyday life, which was growing stronger at all levels of the society, required an artistic response. The portrait has played a decisive role in the development of the new bourgeoisie manner of representation. Evolution of the Serbian visual art was, therefore, deeply related to economic, social and national changes that happened during the 19th century.¹⁸

The portrait had gradually left conventions; it grew out of the two-dimensional visual art, the figures obtained flesh and blood, and it developed into a new, separate genre, an art in its own right.¹⁹ The earliest painted portraits show the upper half of the sitter's body, looking straight at the observer from the centre of the composition. No matter how great were the changes brought in by the latest fashion or style, these dominant characteristics always remained. Considering that the theme of the portrait is human body, it can be said that here ideological content plays a greater role than in any other genre of fine art.²⁰ Charles Baudelaire (1821–1867) appreciated conflicting demands of portraits and that is why he claimed that there are two ways to understand a portrait—either as a historical record or as transformative fiction.²¹ The portrait is only an enhanced form of the general nature of the painting and can be considered an example of a more general phenomenological problem of representation.²² Apart from its ontological specificity, the portrait raises special issues regarding interpretation because it is an artistic genre that has always been closely aligned with current fashion and led by conventions and rules of beauty.²³ However, the portrait is also an extremely individualised art which records characteristics of a certain individual for posterity and implicitly deals with questions of their social identity.

The question arises: How much does the portrait convey the precise image of an individual? Usually, apart from someone's appearance, we also expect from the portrait to speak to us about their char-

---

(Belgrade: SASA Gallery, 1985): 20–21.

17 Jasna Jovanov, Marta Đarmati, *Jefto Perić: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, 13. septembar – 7. oktobar 2012. godine* (Novi Sad: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, 2012): 7–45.

18 Dejan Medaković, “Srpska umetnost u XIX veku (do 1870)”, in *Istorija srpskog naroda 5/1* (Beograd: Srpska književna zadruga, 1994): 416–463.

19 Galina Ivashkevskaya, *Russian Painting: Potraiture* (Leningrad: Aurora Art Publishers, 1991): 7–12.

20 Richard Brilliant, *Portraiture* (London: Reaktion Books 1991); Marcia Pointon, *Hanging the Head: Portraiture and Social Formation in Eighteenth Century England* (New Haven; London: Yale University Press, 1997); Ernst van Alphen, “The portrait's dispersal: concepts of representation and subjectivity in contemporary portraiture”, in *Portraiture, Facing the subject*, ed. by Joanna Woodall (Manchester: Manchester University Press, 2008): 239–259.

21 Charles Baudelaire, “Salon of 1864”, *Art in Paris 1845-1862: Salons and Other Exhibitions Reviewed by Charles Baudelaire*, translated and edited by Jonathan Mayne (London: Phaidon Press, 1965): 88..

22 Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method* (New York: Seaburg, 1975), 127–134.

23 Heather McPherson, *The Modern Portrait in Nineteenth-Century France* (New York: Cambridge University Press, 2001).

је био познат по својим интимистичким пејзажима, посебно градским, на којима јасним потезима наноси чисте боје у виду кратких линија и постиже ефекат треперавог, живог пејзажа.¹⁷ Судаћи по колориту и почетку употребе поентилистичке технике сликања, по којој ће постати познат, ови радови би се могли приписати његовој ранијој фази, пре уписивања академије у Паризу.

Слика 1. *Syrmien. Gegend bey Dalya*, 1838, литографија, Адолф Кунике према цртежу Лудвига Ерминија из 1824, 35 x 51 cm (Хрватски државни архив, инв. бр. 1378).
Figure 1. *Syrmien. Gegend bey Dalya*, 1838, lithograph, Adolf Kunike based on a drawing by Ludwig Ermini from 1824, 35 x 51 cm (Croatian State Archives, inv. No. 1378).

ПОРТРЕТ

Успон нове елите у Србији у 19. веку су пратили и нови укус и потреба за истицањем престижног статуса у друштву. Ново интересовање за секуларне теме које одражавају свакодневни живот, а које је јачало на свим нивоима друштва, захтевало је уметнички одговор. Портрет је одиграо пресудну улогу у развоју нових буржоаских начина представљања. Еволуција српског портретног сликарства је, стога, била дубоко повезана са економским, друштвеним и националним променама које су се десиле током 19. века.¹⁸

Портрет је постепено напуштао конвенције – израстао је из дводимензионалног сликарства, фигуре су добиле месо и крв, и развио се у нови, посебан жанр, уметност за себе.¹⁹ Најранији насликани портрети приказују портретисану особу до пола, како гледа право у посматрача из центра композиције. Колико год велике промене да су захтевали тренутни стил или мода, ове доминантне карактеристике су се увек задржавале. С обзиром да је тема портрета људско тело, може се тврдити да идеолошки садржај овде игра већу улогу него у било ком другом жанру сликарства.²⁰ Шарл Бодлер (Charles Baudelaire, 1821–1867) је ценио конфликтне захтеве портрета и зато је тврдио да постоје два начина да се портрет разуме – или као историјски запис или као трансформативна фикција.²¹ Портрет је само појачана форма опште природе слике и

као историјски извор (Београд: Галерија САНУ, 1985): 20–21.

17 Јасна Јованов, Марта Шармати, *Јефто Перић: Спомен-збирка Павла Бељанског, 13. септембар - 7. октобар 2012. године* (Нови Сад: Спомен збирка Павла Бељанског, 2012): 7–45.

18 Дејан Медаковић, „Српска уметност у XIX веку (до 1870)”, *Историја српског народа* 5/1 (Београд: Српска књижевна задруга, 1994): 416–463.

19 Galina Ivashchinskaya, *Russian Painting: Portraiture* (Leningrad: Aurora Art Publishers, 1991): 7–12.

20 Richard Brilliant, *Portraiture* (London: Reaktion Books 1991); Marcia Pointon, *Hanging the Head: Portraiture and Social Formation in Eighteenth Century England* (New Haven; London: Yale University Press, 1997); Ernst van Alphen, “The portrait’s dispersal: concepts of representation and subjectivity in contemporary portraiture”, *Portraiture, Facing the subject*, ed. Joanna Woodall (Manchester: Manchester University Press, 2008): 239–259.

21 Charles Baudelaire, “Salon of 1864”, *Art in Paris 1845-1862: Salons and Other Exhibitions Reviewed by Charles Baudelaire*, translated and edited by Jonathan Mayne (London: Phaidon Press, 1965): 88.

acter and social position.²⁴ The artist has several available tools for creating a portrait of an individual. The model can be presented in different aspects—full face, profile, waist-up or whole figure. The background can play a certain part, and so can the symbolic details on the painting. The artists also used rhetoric, in terms of the model communicating with the observer through gestures and facial expressions.²⁵ Artistic portrait conveys more than just the external image of a person. It is often a personal and intimate interpretation of an individual.²⁶ The portrait also reflects social reality because portrait paintings combine conventions of conduct and appearance appropriate for certain members of the society at a given time, as is defined by the categories of age, gender, race, physical beauty, profession, social and civil status and class.

Second half of the 19th century brought significant changes to Serbia and its surroundings, the changes that greatly contributed to establishment of different consciousness in a country that had been deprived of freedom for centuries. Strengthening of the economy and thereby bourgeoisie class as well, and also the change in social relations, led to an increasing need for bourgeois portrait. The portraits have been ordered by traders, wealthy craftsmen, clerks, as well as professors and physicians. Apart from their artistic value, the portraits also become historical documents that testify of the changes in social status. As carriers of a complex group of identity meanings, the portraits play an important part in the constitution of the public and discourse on social values. It is one of the reasons why the portrait in Serbian art, with its specific sensitivity to social issues and ideals of justice, has always taken an honorary place, which is also testified by the great number of portraits in the collection of the Museum of Science and Technology.

The portrait art in Serbia followed the changes of stylistic directions, although the style of academic realism held on the longest. Since the mid-19th century, painting and commissioning of portraits became increasingly more common, so it was a significant source of income for the majority of Serbian painters. The portraits of citizens became important aspects of defining private interiors. How lucrative was painting portraits is testified by the example of painter Mihailo Milovanović who used the large award given to him by Natalija Petrović Karavelov for a well-made portrait made from a photograph (Figure 2) to go to Munich where he was accepted at the private school of Anton Ažbe.²⁷

The predominant portraits in the collections of the Museum of Science and Technology are those of physicians and captains. This is also understandable because they come from the collections of the Department of the History of Medicine and the Department of Transportation. The portraits differ by the manner in which they were made, i.e., whether they were painted using a sitter or according to

Слика 2. Михаило Миловановић, *Портрет Наталије Петровић Каравелов*, 1905, уље на платну, Минхен, 70 x 55 cm (приватно власништво).

Figure 2. Mihailo Milovanović, *Portrait of Natalija Petrović Karavelov*, 1905, oil on canvas, Munich, 70 x 55 cm (private property).

24 John Gage, “Photographic likeness”, in *Portraiture, Facing the subject*, ed. by Joanna Woodall (Manchester: Manchester University Press, 2008): 119–131.

25 *Face to Face. Portraits from Five Centuries. Catalogue of the Nationalmuseum*, eds. Görel Cavalli-Björkman; Eva-Lena Karlsson (Stockholm: Nationalmuseum, 2002): 13–25; 33–47.

26 Hans Belting, *Bild-Anthropologie: Entwürfe für eine Bildwissenschaft (Bild und Text)* (München: W. Fink, 2011): 3–5.

27 Miodrag Jovanović, *Mihailo Milovanović* (Belgrade: Narodni muzej u Beogradu, 2001): 35.

Слика 3. Лазар Докић, визит карта, 1881-1890, фотографски атеље Васе Даниловића, 6,5 x 10,5 cm (FotoMuzej, колекција Зорана Тртице).
Figure 3. Lazar Đokić, carte-de-visite, 1881-1890, photo studio of Vaso Danilović, 6.5 x 10.5 cm (FotoMuzej, Collection of Zoran Trtica).

може се сматрати примером општијег феноменолошког проблема репрезентације.²² Поред своје онтолошке специфичности, портрет поставља посебне проблеме у тумачењу јер је реч о уметничком жанру који је увек био уско усклађен са савременом модом и вођен конвенцијама и правилима лепоте.²³ Ипак, портрет је такође изузетно индивидуална уметничка форма која за потомство бележи карактеристике одређеног појединца и имплицитно се бави питањима његовог друштвеног идентитета.

Поставља се питање колико портрет заиста преноси тачну слику појединца. Обично поред нечијег изгледа, очекујемо да нам портрет говори и о његовом карактеру и друштвеном положају.²⁴ Уметник има на располагању неколико средстава за портретисање појединца. Портретисани може бити приказан у различитим аспектима – цело лице, у профилу, допојасна или цела фигура. Поставка позадине такође може одиграти одређену улогу, а исто важи и за симболичне детаље на слици. Сликари су користили и реторику, у смислу да портретисани комуницира са посматрачем путем гестова и израза лица.²⁵ Уметнички портрет преноси више од спољашње слике особе. То је често лична и интимна интерпретација појединца.²⁶ Портрет такође одражава друштвену реалност, јер портретне слике комбинују конвенције понашања и изгледа прикладне члановима друштва у одређеном тренутку, као што је дефинисано категоријама старости, пола, расе, физичке лепоте, занимања, друштвеног и грађанског статуса и класе.

Друга половина 19. века донела је значајне промене Србији и њеном суседству и оне су умногоме утицале на развој другачије свести у земљи која је вековима била лишена слободе. Јачањем економије, а самим тим и грађанске класе, као и промена друштвених односа, доводе до све веће потребе за грађанским портретом. Портрете наручују трговци, богате занатлије, чиновници, али и професори и доктори. Поред уметничке вредности, портрети постају историјски документи који сведоче о променама у друштвеном статусу. Као носиоци комплексног скупа идентитетских значења, портрети имају важну улогу у конституисању јавности и дискурса о друштвеним вредностима. То је један од разлога зашто је портрет у српској уметности, са својственом осетљивошћу за друштвене проблеме и идеале правде, увек заузимао почасно место, о чему сведочи и бројност портрета у збирци Музеја науке и технике.

22 Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method* (New York: Seaburg, 1975), 127–134.

23 Heather McPherson, *The Modern Portrait in Nineteenth-Century France* (New York: Cambridge University Press, 2001).

24 John Gage, “Photographic likeness”, *Portraiture, Facing the subject*, ed. Joanna Woodall (Manchester: Manchester University Press, 2008): 119–131.

25 *Face to Face. Portraits from Five Centuries. Catalogue of the Nationalmuseum*, eds. Görel Cavalli-Björkman; Eva-Lena Karlsson (Stockholm: Nationalmuseum, 2002): 13–25; 33–47.

26 Hans Belting, *Bild-Anthropologie: Entwürfe für eine Bildwissenschaft* (Bild und Text) (München: W. Fink, 2011): 3–5.

a story, description or from a photograph. Painting portraits of a sitter was perhaps the most complex method, especially in the mid-19th century Serbia. Posing for a portrait was avoided because of superstition and it was also considered too intimate, especially for women.²⁸ In the mid-19th century, with the start of the mass use of photography, photographs became more accessible to wider social groups so the portrait paintings made from photographs began to dominate the portrait art.²⁹ The portraits made from photograph have become especially favoured among the Serbian realists who believed that the photograph is a faithful representation of nature.³⁰

Discovery of dageryotype in 1839 enabled the reproduction of shapes and proportions from nature using light.³¹ It is precisely the clarity of photographs, richness of detail it provided, as well as precise modelling of form, that is the advantage of photography that had led even the great French portrait painter Jean August Dominique Ingres (1780–1867) to rely on photographs when painting portraits.³² Certainly, photography also had its flaws because the portrait commissioners did not appreciate being presented in black-and-white technique, thus eliminating the wealth of natural colours.³³ Also, the early acceptance of photography as a medium that objectively portrays the truth was quickly dismissed.³⁴

In the Serbian portrait art, photography was readily accepted. Its propagation was mostly supported by Anastas Jovanović, who often used it as a model for his lithographs. The photograph was not copied by the artist, but it was rather a model for sketches that they later transferred onto a portrait. Depending on the engagement of the artist and his skills, the portrait differed from the photographs up to a different degree. Most of the portraits from the collections of the Museum of Science and Technology had a photograph as a model. For some, we also know the studios from which they came, as is the case with the portrait of Dr Lazar Dokić, made by an unknown author, most likely from the late 19th century, for which the photograph was taken at the studio of Vasa Danilović in Belgrade (Figure 4). An interesting case is also the portrait of Dr Vojislav Subotić, made after the photograph taken at the famous Belgrade photographic studio of Milan Jovanović, brother of the

Слика 4. др Војислав Суботић, кабинет фотографија, 1891-1900. фотографски атеље Милана Јовановића, 10,8 x 16,5 cm (FotoMuzej, колекција Зорана Тртице).
Figure 4. Dr. Vojislav Subotić, cabinet card, 1891-1900, photo studio of Milan Jovanović, 10.8 x 16.5 cm (FotoMuzej, Collection of Zoran Trtica).

28 Zora Simić-Milovanović, *Prve umetničke škole u Beogradu* (Belgrade: Muzej grada Beograda, 1955): 323.

29 Roger Scruton, "Photography and Representation", in *Photography and Philosophy. Essay on the Pencil of Nature*, ed. by Scott Walden (Chichester: Wiley-Blackwell, 2010): 138–166.

30 Milanka Todić, *Fotografija i slika* (Belgrade: Cicero, 2001): 22.

31 Ibid., 11.

32 Robert Rosenblum, "Ingre's Portraits and Their Muses", *Portraits by Ingres. Images of an Epoch*, ed. By Gary Tinerow and Philip Conisbee (New York: Abrams, 1999): 2–24.

33 Todić, *Fotografija i slika*, 12.

34 Roland Barthes, *Camera Lucida: Reflection on Photography* (New York Hill and Wang, 1981).

Посмртни остаци наших задужбинара вој. Луке и његове мајке † г-ђе Меланије пренети су са нишког гробља и сахрањени 30. маја пр. год. на београдском новом гробљу. Наш познати сликар г. Паја Јовановић израдио је у бојама слику † Луке и поклонно је Српском Лекарском Друштву. На овом поклону Српско Лекарско Друштво изјављује му своју топлу захвалност.

Слика 5. Српски архив за целокупно лекарство. Орган српског лекарског друштва 23 (1921)

Figure 5. Serbian Archives of Medicine. Journal of the Serbian Medical Society 23 (1921)

Слика 6. Никола Милојевић у свом атељеу слика портрет краља Петра I (извор: Угљеша Рајчевић, *Никола Милојевић 1865-1942*, Београд: Процес-продукт-инжењеринг, 1999).

Figure 6. Nikola Milojević in his studio paints a portrait of King Peter I (source: Uglješa Rajčević, *Nikola Milojević 1865-1942*, Belgrade: Proces-produkt-inženjering, 1999).

Портретно сликарство у Србији је пратило смењивање стилских праваца, мада се најдуже задржао стил академског реализма. Од средине 19. века сликање и наручивање портрета постаје све масовнија појава, тако да је већини српских сликара то био значајан извор прихода. Потрети грађана постали су битни аспекти дефинисања приватних ентеријера. Колико је портретисање био лукративан посао говори и пример сликара Михаила Миловановића који је од богате награде коју је добио од Наталије Петровић Каравелов за добро изведен потрет по фотографији (слика 2) кренуо у Минхен где је примењен у приватну школу Антона Ажбеа.²⁷

У збиркама Музеја науке и технике преовлађују портрети лекара и капетана. Ово је и разумљиво с обзиром да потичу из збирки одсека историје медицине и саобраћаја и транспорта. Портрети се разликују по начину израде, односно по томе да ли су настајали по природи или према предању, опису или фотографији. Портретисање по природи је можда било и најкомплекснији метод, посебно у српској средини средином 19. века. Позирање за потрет се избегавало из сујеверја, а сматрало се и превише интимним, посебно за женски свет.²⁸ Средином 19. века, са омасовљењем употребе фотографија у тренутку када оне постају приступачније ширим слојевима друштва, израда портрета по фотографији почиње да доминира у портретном сликарству.²⁹ Портрет по фотографији постао је посебно омиљен међу српским реалистима који су веровали да фотографија доследно преноси слику природе.³⁰

Откриће дагеротипије 1839. године је омогућило да се уз помоћ светлости репродукују облици и пропорције из природе.³¹ Управо су јасноћа слике и богатство детаља, као и прецизна моделација форме, предности фотографије које су навеле и великог француског портретисту Жана Огиста

²⁷ Миодраг Јовановић, *Михаило Миловановић* (Београд: Народни музеј у Београду, 2001): 35.

²⁸ Зора Симић-Миловановић, *Прве уметничке школе у Београду* (Београд: Музеј града Београда, 1955): 323.

²⁹ Roger Scruton, "Photography and Representation", *Photography and Philosophy. Essay on the Pencil of Nature*, ed. Scott Walden (Chichester: Wiley-Blackwell, 2010): 138–166.

³⁰ Milanka Todić, *Fotografija i slika* (Beograd: Cicero, 2001): 22.

³¹ Ibid., 11.

famous painter Paja Jovanović (Figure 3).³⁵ There is a great chance that it was Milan Jovanović who also did the portrait of Dr Subotić and his wife Melanija in the 1910s. Namely, it was a common practice in large photographic studios to collaborate with the artists and to also include painted portraits as well in their offer.³⁶ Milan Jovanović often made large-format photographs that he covered with paint, but he also made oil on canvas portraits.³⁷ Unfortunately, his artistic body of work has not been sufficiently studied. Portrait of Dr Luka Subotić, son of Vojislav Subotić, from the 1920s, would years later be made by the brother of Milan Jovanović, Paja Jovanović, which is testified by the excerpt from the Archive of the Serbian Medical Society (Figure 5).³⁸

The artists tried to present the portrait of the model as faithfully as possible. This often resulted in portraits looking like enlarged photographs. It was not uncommon for the photograph only to be enlarged and transferred to the canvas, which was done by painter Živko Jugović.³⁹ Meticulous adherence to the model from the photograph led to faces looking stiff, with paralysed glance, with strict and mechanical transfer of every detail, which can be seen on the portrait of Dr Panajot Papakostopoulos by an unknown author. A critic from *Brankovo kolo* made the same criticism of the portraits by Nikola Milojević, saying: “They were made after a photograph, but compared to other works, they are good. The focus on details kills their liveliness, and the photographic images limit them to that detailness.”⁴⁰ (Figure 6) The portrait of Dimitrije Ćirković from 1904, made by Nikola Milojević, supports the claim of the critic from *Brankovo kolo*.

Apart from using photographs as the model for portraits, another interesting case is the portrait of Dr Laza Lazarević. Namely, it was most likely painted by his daughter, painter Anđelija Lazarević, who used a portrait of her father made by painter Vlaho Bukovac as a template.⁴¹ Bukovac’s oval portrait is lost and all we know about it is based on the black-and-white photograph kept at the National Museum of Serbia (Figure 7). The fact that the painter copied every detail of Bukovac’s work is also indicated by the unusually painted hands that were shown in an unnatural position, the same as on the original portrait.⁴² In that way, Anđelija’s

Слика 7. Влахо Буковац, *Портрет Лазе К. Лазаревића*, 1882, фотографија (фото-документација Народног музеја Србије).
Figure 7. Vlaho Bukovac, *Portrait of Laza K. Lazarević*, 1882, photography (photo-documentation of the National Museum of Serbia).

35 Goran Malić, *Milan Jovanović, Fotograf* (Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1997): 23–43, 143–189.

36 Milanka Todić, *Fotografija i slika* (Beograd: Cicero, 2001): 37.

37 Petar Petrović, *Zbirka srpskog slikarstva XVIII i XIX veka Narodnog muzeja u Beogradu* (Beograd: Narodni muzej u Beogradu, 2020): 155.

38 *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo. Organ srpskog lekarskog društva* 23 (1921): 35.

39 *Ibid.*, 19.

40 Quote taken from: Uglješa Rajčević, *Nikola Milojević 1865-1942* (Belgrade: Proces-produkt-inženjering, 1999): 53.

41 Snežana Lazić, “Anđelija Lazarević (1885-1926)”, *Museum, godišnjak Narodnog muzeja u Šapcu* 15 (2014): 277–296.

42 Igor Borozan, *Umetnički preobražaji Vlaho Bukovca u kontekstu evropskog slikarstva* (Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti, 2020): 81–82.

Слика 8. Непознати аутор, *Портрет др Николе П. Крстића* (МНТ, Збирка Музеја СЛД-а)
Figure 8. Unknown author, *Portrait of Dr Nikola P. Krstić* (MST, Collection of the Museum of the SMS)

Доминика Енгра (Jean August Dominique Ingres, 1780–1867) да се ослања на њу приликом израде портрета.³² Свакако, фотографија је имала и своје мане јер се често наручиоцима портретне фотографије није допадало што их је приказивала у црно-белој техници елиминишући богатство природног колорита.³³ Такође, почетно прихватање фотографије као медија који објективно документује истину брзо је одбачено.³⁴

У српској портретној уметности фотографија је радо прихваћена. Њеном пропагирању највише је допринео Анастас Јовановић често је користећи као предлогачак за своје литографије. Фотографија није служила уметнику да би је копирао, већ ју је користио за израду скица које ће потом бити пренете на портрет. У зависности од ангажованости уметника и његове вештине, портрети су се разликовали од фотографија. Већина портрета из збирке Музеја науке и технике је имала фотографију као предлогачак. За неке су нам и познате фотографије и атељеи из којих су потекле, као у случају портрета др Лазара Докића, непознатог аутора, највероватније с краја 19. века, чија је фотографија снимљена у атељеу Васа Даниловића у Београду (слика 3). Занимљив је и случај портрета др Војислава Суботића који је рађен по фотографији израђеној у познатом београдском фотографском атељеу Милана Јовановића, брата сликара Паје Јовановића (слика 4).³⁵ Постоји велика могућност да је управо Милан Јовановић израдио и портрет др Суботића и његове жене Меланије у првој деценији 20. века. Наиме, у великим фотографским атељеима постојала је пракса сарадње са уметницима, па је у понуди поред фотографија била и израда портрета.³⁶ Милан Јовановић је често правио фотографије већег формата које је покривао бојом, али је израђивао и портрете у уљу на платну.³⁷ Нажалост, његов сликарски опус није довољно проучен. Портрет др Луке Суботића, сина Војислава Суботића, из двадесетих година 20. века, израдиће годинама касније управо брат

Милана Јовановића, Паја Јовановић, о чему сведочи извод из архива Српског лекарског друштва (слика 5).³⁸

Уметници су се трудили да што верније пренесу лик портретисаног. То је често доводило до тога да су портрети изгледали као увећане фотографије. Није била непозната ни пракса да се фотографија само увећа и пренесе на платно, што је чинио сликар Живко Југовић.³⁹ Педантно придржавање

32 Robert Rosenblum, "Ingre's Portraits and Their Muses", *Portraits by Ingres. Images of an Epoch*, ed. Gary Tinerow and Philip Conisbee (New York: Abrams, 1999): 2–24.

33 Milanka Todić, *Fotografija i slika* (Beograd: Cicero, 2001): 12.

34 Roland Barthes, *Camera Lucida: Reflection on Photography* (New York: Hill and Wang, 1981).

35 Горан Малић, *Милан Јовановић, Фотограф* (Београд: Српска академија наука и уметности, 1997): 23–43, 143–189.

36 Milanka Todić, *Fotografija i slika* (Beograd: Cicero, 2001): 37.

37 Петар Петровић, *Збирка српског сликарства XVIII и XIX века Народног музеја у Београду* (Београд: Народни музеј у Београду, 2020): 155.

38 *Српски архив за целокупно лекарство. Орган српског лекарског друштва* 23 (1921): 35.

39 *Ibid.*, 19.

portrait represents not only the memory of Dr Laza Lazarević, but it also provides us with certain information about Vlaho Bukovac's lost work.

Portrait of Dr Nikola Krstić did not have the same unfortunate fate as the portrait made by Vlaho Bukovac, but today, we are deprived of a chance to see it in its original format. The original portrait, work of a so far unknown author, showed the entire figure of Dr Nikola Krstić, posing with one hand in his pocket, while the other one was reclining on a small table. Unfortunately, at one point, the portrait was cut, we assume due to damage, and turned into a waist-to-head portrait. The only testimony of the original portrait is its preserved black-and-white photograph (Figure 8).

PORTRAIT SCULPTURE

Speaking of portrait busts, it is important to emphasize that they were often commissioned for commemorative purposes or as a memory. The very three-dimensional form of the sculpture enabled more complex modelling than in painted portraits. The traditional concept of a bust—portrait sculpture, should include head, shoulders and part of the chest. A successful bust is much more than a collection of recognisable characteristics, such as mouth or a nose. Each individual has its own unique presence, a way in which they hold their head, slant of the shoulders, look in their eyes. A successful bust captures the character of a person before the characteristics are even considered. The manner of modelling in relation to character, as well as the style in which the sculpture was made, is best expressed by comparison of portrait of Dr Vladimir Stanojević, painted by an unknown artist in 1937, with the portrait of Borislav Božović, work of Rista Stijović from 1967. While Stanojević's face was modelled realistically, with all the characteristics of an older man reflecting on his face, Božović was presented in a minimalist manner, with rough strokes, almost as if he was carved in stone and not made in plaster. An important thing in modelling of busts is the ratio between shoulders and chest of the model who holds the head in a unique manner, specific for every individual and therefore, contains important information about the character of the sitter. Also, a full portrait of shoulders and chest enables the sculptor to model adequate clothing, which contributes to the understanding of the theme and the period in which the sculpture was made. Of course, it is possible to successfully sculpt only the head, which requires a great skill to create a successful face that would overcome all of the potential problems caused by the absence of chest and shoulders, which is indicated by the example of the small head made by an unknown author that is being kept at the Museum of Science and Technology.

Apart from the three-dimensional bust sculpture, there are also relief portrait sculptures, such as the relief of Dr Jevrem Žujović, made by sculptor Đorđe Jovanović.⁴³ Relief sculptures are most often used for memorial plaques and on architectural monuments and historical dedications. Although it appears that relief sculpture is two-dimensional, the process of sculpting still requires being well-acquainted with the artist's interpretation of the three-dimensional portrait. According to difficulty of execution, successful relief sculpture is considered to be a step up from the normal three-dimensional sculpture.

ARCHITECTURAL DRAWINGS

Architectural sketches are mostly used as preparatory drawings for more complex realisation of buildings and interiors. They are often made using watercolours, a medium that enables a precise drawing underneath a layer of transparent colour. Many architects created such sketches with a variable degree of success. At the exhibition, there are architectural sketches made by two Russian architects

⁴³ Miodrag Jovanović, *Đoka Jovanović: (1861-1953): vajar i veliki dobrotvor Matice srpske, Galerija Matice srpske od 25. novembar 2005 - 15. februar 2006* (Novi Sad: Galerija Matice srpske, 2005).

модела са фотографије доводило је до тога да су лица изгледала укочено, са паралисаним погледом, уз круто и механичко преношење сваког детаља, као што се може видети на портрету др Панајота Папакостопулоса непознатог аутора. Критичар Бранковог кола својевремено је упутио примедбу портретима Николе Милојевића рекавши: „Они су рађени по фотографији, но сразмерно осталих радова добри су. Детаљност им убија сву живост, а и фотографске слике ограничавају га на ту детаљност.”⁴⁰ (слика 6). Портрет Димитрија Ђирковића из 1904, рад Николе Милојевића, управо потврђује речи критичара Бранковог кола.

Поред коришћења фотографије као модела за портрет, интересантан је и случај портрета др Лазе Лазаревића. Наиме, њега је највероватније насликала његова ћерка, сликарка Анђелија Лазаревић, којој је као предлог послужило портрет оца који је израдио сликар Влахо Буковац.⁴¹ Буковчев овални портрет је изгубљен и о њему знамо само на основу архивске црно-беле фотографије која се чува у Народном музеју Србије (слика 7). На то да је сликарка до детаља копирала Буковца упућују и необично урађене шаке које су приказане у неприродном положају, баш као и на оригиналном Буковчевом портрету.⁴² На тај начин Анђелијин портрет оца представља не само успомену на др Лазу Лазаревића, већ нам пружа и извесне податке о изгубљеном делу Влаха Буковца.

Портрет др Николе Крстића није доживео неславу судбину портрета Влаха Буковца, али нам је данас ускраћено његово сагледавање у формату у коме је оригинално замишљен. Оригинални портрет, дело за сада непознатог аутора, приказивао је целу фигуру др Николе Крстића како позира са једном руком у цепу, док је другом био ослоњен на омањи сто. Нажалост, у једном тренутку портрет је исечен, претпостављамо због оштећења, и претворен у допојасни портрет. Једино сведочанство о првобитном изгледу портрета јесте његова сачувана црно-бела фотографија (слика 8).

ПОРТРЕТНА СКУЛПТУРА

Кад је реч о портретним бистама, битно је нагласити да су оне често наручиване у комеморативне сврхе или као успомена. Сама тродимензионална форма скулптуре омогућавала је комплексније моделовање него код сликаних портрета. Традиционални концепт бисте – портретне скулптуре, треба да обухвата главу, рамена и део груди. Успешна биста је много више од скупа препознатљивих карактеристика као што су уста или нос. Сваки појединац има своје јединствено присуство, начин на који држи главу, нагиб рамена, поглед очију. Успешан портрет мора да ухвати карактер особе пре него што се карактеристике уопште узму у обзир. Начин моделовања у односу на карактер, али и стил у коме је скулптура изведена, најбоље се могу исказати поређењем портрета др Владимира Станојевића, који је рад непознатог уметника из 1937. године, са портретом др Борислава Божовића, радом Ристе Стијовића из 1967. године. Док је Станојевићево лице моделовано реалистично, са свим карактеристикама човека у годинама које се оцртавају на лицу, Божовић је приказан сведено, у grubим цртама, скоро као да је исклесан у стени, а не урађен у гипсу. Битна ставка код моделовања бисти је однос рамена и грудног коша портретисаног који придржавају главу на јединствен начин, специфичан за сваког појединца, те стога, садрже важне информације о личности приказаног. Такође, пун портрет

⁴⁰ Цитат преузет из: Угљеша Рајчевић, *Никола Милојевић 1865-1942* (Београд: Процес-продукт-инжењеринг, 1999): 53.

⁴¹ Снежана Лазич, „Анђелија Лазаревић (1885-1926)”, *Miscuit, годишњак Народног музеја у Шапцу* 15 (2014): 277–296.

⁴² Игор Борозан, *Уметнички преображаји Влаха Буковца у контексту европског сликарства* (Београд, Српска академија наука и уметности, 2020): 81–82.

Nikola Krasnov and Grigorije Samojlov, who emigrated to Serbia between two wars and created a rich architectural body of work in Serbia.

Nikola Krasnov's watercolour paintings should be particularly emphasized, as he was one of the most important representatives of academic historicism in Serbian architecture. Almost all of the striking public buildings in the centre of Belgrade that do not fall under the category of modern architecture bear his signature. Krasnov was focused on every detail, considering his role in the entirety of the process of design and construction. The artistic quality of his architectural works and characteristic decorative processing was undoubtedly influenced by Krasnov's talent for painting, which is testified by his numerous water colour paintings and sketches.⁴⁴ Out of the great body of work of the two architects, for the purpose of this exhibition, we have selected representations of interiors as places that correspond to the role of painting or sculpture in space of either private or public character.

*

Apart from planned acquisitions, museums most often procure objects through donations. People who donate art works to museums don't always get their dreams come true regarding their donations. The most common objection by the donors is that museums don't display their donations, but rather place them in various depots that the public doesn't have the access to. This exhibition is precisely the right moment to show the diversity of collections of the Museum of Science and Technology in the fields that are not their primary target for collection. At the same time, a possibility is opened for experts from other institutions to get to know art works that have so far been unpublished or unavailable to the public, which opens new fields in research of so far unattributed works and also creates a possibility for some future cooperation between museums.

---

⁴⁴ Snežana Toševa, "Rad Ruskih arhitekata u Ministarstvu građevina u periodu između dva svetska rata", *Godišnjak grada Beograda* LI (2004): 169–180; Milica B. Mađanović, "Prilog proučavanju beogradskog opusa Nikolaja Petroviča (1922-1939)", *Nasleđe* 16 (2015): 75–89.

рамена и груди омогућава уметнику да моделира одговарајућу одећу, што доприноси разумевању теме, али и периода у коме је скулптура настала. Наравно, могуће је и моделовање само главе, што изискује велику вештину вајара како би се створило успешно лице којим би биле превазиђене све потенцијалне сметње изазване одсуством груди и рамена, а на то такође указује и пример главе мањих димензија непознатог аутора из збирки Музеја науке и технике.

Поред тродимензионалне бисте-скулптуре, често су израђиване и рељефне портретне скулптуре, као што је рељеф др Јеврема Жујовића, рад вајара Ђорђа Јовановића.⁴³ Рељефна скулптура се најчешће користи за спомен-плоче, плакете, али и на архитектонским споменицима и историјским посветама. Иако се чини да је рељефна скулптура дводимензионална, процес вајања и даље захтева добро познавање уметникове интерпретације тродимензионалног портрета. Успешна рељефна скулптура се по тежини изведбе сматра степеницом изнад нормалне тродимензионалне скулптуре.

АРХИТЕКТОНСКИ ЦРТЕЖИ

Архитектонске скице углавном служе архитектама као припремни цртежи за касније комплексније извођење грађевина или ентеријера. Често су рађени у техници акварела, у медију који омогућава прецизан цртеж испод слоја транспарентних боја. Многе архитекте су успешно или мање успешно стварале овакве врсте скица. На изложби су изложене архитектонске скице двојице руских архитеката, Николе Краснова и Григорија Самојлова, који су емигрирали у Србију између два рата и ту остварили замашан архитектонски опус.

Посебно треба истаћи аквареле Николе Краснова, који је био један од најзначајнијих представника академског историзма у српској архитектури. Његов потпис носе готово све најупечатљивије јавне грађевине у центру Београда које не спадају у категорију модерне архитектуре. Краснов је био фокусиран на сваки детаљ имајући у виду његову улогу у целини процеса пројектовања и изградње. На уметнички квалитет Красновљевих архитектонских дела и карактеристичну декоративниву обраду фасада је, несумњиво, утицао његов таленат за сликарство који је посведочен управо бројним акварелима и скицама.⁴⁴ Из великог опуса двојице архитеката за ову изложбу су издвојене представе ентеријера као места која кореспондирају са улогом слике или скулптуре у простору, било јавног или приватног карактера.

*

Осим планских аквизиција, музеји предмете најчешће набављају путем поклона. Људи који поклањају уметност музејима не остваре увек наде и снове које имају за своје донације. Најчешћа примедба дародаваца је да музеји њихове донације не приказују, већ их распоређују по разним депоима којима јавност нема приступ. Управо је ова изложба моменат да се прикаже разноврсност збирки Музеја науке и технике и у областима које нису његова примарна циљна група прикупљања. Уједно, отвара се могућност стручњацима из других институција да се упознају са делима која до сада нису била публикована и доступна јавности, што отвара нови простор за проучавање до сада неатрибуисаних слика, а такође пружа могућност и за неку будућу сарадњу међу музејима.

⁴³ Миодраг Јовановић, *Ђока Јовановић: (1861-1953): вајар и велики добротвор Матице српске, Галерија Матице српске од 25. новембар 2005 - 15. фебруар 2006* (Нови Сад: Галерија Матице српске, 2005).

⁴⁴ Снежана Тошева, „Рад руских архитеката у Министарству грађевина у периоду између два светска рата”, *Годишњак града Београда LI* (2004): 169–180; Милица Б. Мађановић, „Прилог проучавању београдског опуса Николаја Петровича (1922-1939)”, *Наслеђе* 16 (2015): 75–89.

COLLECTION OF ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

The collection was formed in the first years since the establishment of the Museum of Science and Technology with a conviction that the field of architecture is unavoidable in the protection of scientific and technical heritage. The main goal was to collect, preserve, protect, explore, publish and exhibit cultural goods related to the history of architecture and urban planning in the 19th and the 20th century. Since the realisation that most works of the prominent authors were destroyed, the priority became to collect bequests of the most important architects who worked in our region. The collection was mostly created thanks to donations, most often by the family members, while in later years, the collection was replenished with purchases. Thanks to the continuous long-term work, the extremely rich collection contains various objects and material: drawings, sketches, designs, technical documentation, photographs, albums, notes, manuscripts, personal items and books. During the several decades of formation and existence, the Collection of Architecture and Construction has obtained the status of an unavoidable testimony of the history of Serbian modern architecture, providing endless possibilities for research to experts in different fields.

Given that architecture combines art and technology in the most miraculous way, many of the preserved objects, apart from documentary, also have artistic value. On this occasion, we have selected representative and luxurious works of Nikola Krasnov and Grigorije Samojlov, Russian emigrant architects who left a deep trace in the Serbian architecture of the 20th century. The luxury and beauty of the exhibited coloured drawings are the best testament of their talent and experience. As versatile artists with refined creativity, they have dedicated most of their rich body of work to interior design, which is clearly demonstrated by the exhibited works.

Drawings of the building of the National Assembly by the architect Nikola Krasnov were purchased in 2006. They were preserved by architect Sreten Bata Đorđević, as an inheritance from his step-father Petar Stanković who, together with Dušan Đorđević (they were owners of the company Ingrad), performed works on the building of the National Assembly in the period from 1935 to 1936. The drawings were a gift to Petar Stanković from Krasnov, who also wrote a dedication on one of the drawings: "To Pera Stanković, as a memory from N. Krasnov, July 8, 1937". Working on the design and furnishing of the interior of the building of the National Assembly, in this way, Krasnov left his collaborator and a friend a memento of their joint work. On all the coloured drawings, the author's signature and date of creation (1937–1939) are located in the bottom right corner.

As a versatile and multitalented architect and artist, Krasnov left thousands of drawings that exude refined style and ease of creation. On the lush academically cultivated coloured drawings for the building of the National Assembly, Krasnov expressed all the beauty of the artistic expression that marked not only his drawings and sketches, but his entire architectural body of work as well.

Architect Grigorije Samojlov followed that same path of cultivating architecture, art and craft. In 1992, his son, Ivan Samojlov, donated to the Museum of Science and Technology his father's legacy. Abundant material that testifies of the work of one of the most important emigrant architects in our country, consists of drawings, sketches, designs, technical documentation, letters and notes. Numerous luxurious, coloured drawings preserved in his legacy are a testament of his artistic talent, which he began to show already as a child. Working on the reconstruction, adaptation and decoration of the Hotel Moskva, he also made a series of coloured drawings of the interior, out of which this one exhibited at

ЗБИРКА АРХИТЕКТУРЕ И ГРАДИТЕЉСТВА

Збирка је формирана у првим годинама рада Музеја науке и технике са уверењем да је област градителства незаобилазна област у заштити научно техничке баштине. Главни циљ био је сакупљање, чување, заштита, истраживање, публикавање и излагање покретних културних добара везаних за историју архитектуре и урбанизма 19. и 20. века. Полазећи од сазнања да су многа дела истакнутих стваралаца уништена, приоритет је био прикупљање заоставштина најзначајнијих архитеката који су стварали на нашим просторима. Збирка је настајала углавном захваљујући поклонима, најчешће чланова породица, док је каснијих година фонд обогаћен и откупима. Захваљујући дугогодишњем и континуираном раду изузетно богата збирка садржи разноврсне предмете и грађу: цртеже, скице, пројекте, техничку документацију, фотографије, албуме, белешке, рукописе, личне предмете и књиге. Током вишедеценијског формирања и постојања, збирка архитектуре и градителства попримила је статус незаобилазног сведочанства историје српског градителства новијег доба пружајући неисцрпне могућности за истраживање стручњацима из различитих области.

Будући да архитектура у себи на најчудеснији начин сједињује уметност и технику, многи од сачуваних предмета, поред своје документарне, имају и уметничку вредност. Овом приликом изабрали смо репрезентативна и луксузна остварења Николе Краснова и Григорија Самојлова, руских архитеката емиграната који су оставили дубок траг у српској архитектури 20. века. По раскоши и лепоти изложени колорисани цртежи на најбољи начин сведоче о њиховом таленту и искуству. Као свестрани уметници префињене креативности, значајан део богатог стваралаштва посветили су уређењу ентеријера о чему јасно сведоче приказана дела.

Радови Дома Народне скупштине архитекте Николе Краснова откупљени су 2006. године. Сачувао их је архитекта Сретен Бата Ђорђевић као наследство од очуха Петра Станковића који је, заједно са Душаном Ђорђевићем (били су власници предузећа „Инград“), изводио радове на Скупштини у периоду од 1935. до 1936. године. Петру Станковићу је цртеже поклонио Краснов а на једном од њих је написао посвету: „Пери Станковићу за успомену од Н. Краснова, 8. 7. 1937.“ Радећи на уређењу и опремању ентеријера Дома Народне скупштине Краснов је свом сараднику и пријатељу на овај начин оставио успомену на заједнички рад. На свим колорисаним цртежима се у доњем десном углу налази потпис аутора и датум настанка (1937 – 1939).

Као свестрано талентован архитекта и уметник Краснов је иза себе оставио на хиљаде цртежа који одишу префињеним стилем и лакоћом стварања. На раскошним, академски однегованим бојеним цртежима за Дом Народне скупштине, у хармоничном споју уметности и заната, Краснов је исказао сву лепоту уметничког израза који је обележио не само његове цртеже и скице већ и његову архитектуру у целини.

На истом трагу неговања архитектуре, уметности и заната, био је и архитекта Григорије Самојлов. Његов син, Иван Самојлов поклонио је 1993. године Музеју науке и технике заоставштину свога оца. Богата грађа која сведочи о раду једног од најзначајнијих архитеката емиграната састоји се из цртежа скица, пројеката, техничке документације, писама и бележака. Многи раскошни, бојени цртежи сачувани у заоставштини сведоци су његовог сликарског талента који је испојио још у детињству. Радећи на реконструкцији, адаптацији и уређењу хотела „Москва“ израдио је и низ бојених цртежа ентеријера од којих је овај који је изложен у Музеју науке и технике настао 1969. године. О томе зашто је највише волео акварел записао је: „Тај израз мора бити непосредан и искрен, без дугих припрема које слабе јачину тренутно доживљеног. Зато због непосредности,

the Museum of Science and Technology was created in 1969. Speaking of why he loved watercolour paintings the most, he wrote: "That expression must be direct and honest, without long preparations that diminish the strength of the experienced moment. That is why, because of the directness, honesty, transparency, brilliance of tones and direct manner of expression, I most often use the water-colour technique in my works."

Refined, most often coloured drawings of the interior preserved at the Museum of Science and Technology are the best testament to the extraordinary importance and a special place that the Russian emigrant architects had in the Serbian architecture of the modern age. Cherishing the artistic side of the architecture and the beauty of expression, with their versatile talent, Nikola Krasnov and Grigorije Samojlov marked an epoch and set visible guidelines of the continuous value.

искрености, транспарентности, брилијантности тонова и директног начина изражавања, најчешће користим у својим радовима технику акварела.“

Префињени, најчешће колорисани цртежи ентеријера сачувани у Музеју науке и технике на најбољи начин сведоче о изузетном значају и посебном месту које руски архитекти емигранти имају у српском градитељству новијег доба. Негујући уметничку нит архитектуре и лепоту израза Никола Краснов и Григорије Самојлов су свестраним талентом обојили једну епоху и поставили видне путоказе непролазне вредности.

Никола Краснов, Дом народне скупштине, кабинет председника, Београд, 1939, акварел, 49 x 62,8 cm (бр. 1001/2)

Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, prime minister's office, Belgrade, 1939, watercolour, 49 x 62.8 cm (No. 1001/2)

Никола Краснов, Дом народне скупштине, кабинет посланика, Београд, 1939, акварел, 47,9 x 62,2 cm (бр. 1001/3)

Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, office of the members of the Parliament, Belgrade, 1939, watercolour, 47.9 x 62.2 cm (бр. 1001/3)

Никола Краснов, Дом народне скупштине, кабинет председника, Београд, 1939, акварел, 49,9 x 63,9 cm (бр. 1001/4)
 Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, prime minister's office, Belgrade, 1939, watercolour, 49.9 x 63.9 cm (No. 1001/4)

Никола Краснов, Дом народне скупштине, велика скупштинска сала, Београд, 1939, акварел, 49 x 63,4 cm (бр. 1001/5)
 Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, great Parliament hall, Belgrade, 1939, watercolour, 49 x 63.4 cm (No. 1001/5)

Никола Краснов (1864-1939)

Рођен у подмосковском селу Хањатино. Завршио је Московску школу сликарства, вајарства и архитектуре 1885. године. Радио је на Криму као главни архитекта Јалте, пројектујући летњиковце, дворце, царске резиденције, виле, цркве и урбанистичке планове.

Из Русије је емигрирао 1919. године и једно време живео је на Малти. У Краљевину СХС је дошао 1922. године када се запослио у Архитектонском одељењу Министарства грађевина где је остао до краја живота. Током седамнаест година рада оставио је богат и разноврстан опус широм Краљевине СХС/Југославије као и ван граница земље. Пројектовао је јавне грађевине, стамбене објекте, цркве, меморијалне објекте и ентеријере о чему постоји безброј његових цртежа и скица. Својим изузетним талентом оставио је дубок и неизбрисив траг у међуратној архитектури о чему и данас постоје сведочанства у појединим деловима Београда у којима препознајемо трајни печат једног од најзначајнијих руских архитеката емиграната.

Nikola Krasnov (1864–1939)

Born in the village of Khonyátino near Mosco, he graduated from the Moscow School of Painting, Sculpture and Architecture in 1885. He worked at Crimea as the chief architect in Yalta, designing summer houses, castles, imperial residences, villas, churches and urban plans.

He emigrated from Russia in 1919 and for a while, he lived in Malta. He arrived in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in 1922, when he got a job at the Department of Architecture at the Ministry of Construction, where he remained until the end of his life. During the 17 years of work, he created a rich and diverse body of work throughout the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia, as well as outside the country. He designed public and residential buildings, churches, memorial buildings and interiors, which is testified by a great number of his preserved sketches and drawings. With his extraordinary talent he left an indelible mark in the interbellum architecture, to which there are still testaments in certain parts of Belgrade, in which we recognise the permanent mark of one of the most important Russian emigrant architects.

Никола Краснов, Дом народне скупштине, кабинет министра, Београд, 1939, акварел, 49,4 x 63,6 cm (бр. 1001/6)

Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, minister's office, Belgrade, 1939, watercolour, 49.4 x 63.6 cm (No. 1001/6)

Никола Краснов, Дом народне скупштине, дипломатски салон (раније кабинет кнеза Павла), Београд, 1939, акварел, 49,2 x 63,4 cm (бр. 1001/7)

Nikola Krasnov, Building of the National Assembly, diplomatic salon (previously office of Prince Pavle), Belgrade, 1939, watercolour, 49.2 x 63.4 cm (No. 1001/7)

Григорије Самојлов (1904-1989)

Рођен у Русији у Таганрогу. У Краљевину СХС је емигрирао 1921. године где је у Билећи завршио руски Донски кадетски корпус. Студирао је Архитектонски одсек Техничког факултета у Београду где је дипломирао 1930. године.

Пројектовао је јавне и индустријске објекте, стамбене зграде, куће, виле, цркве и ентеријере. Бавио се и сликарством, графиком и архитектонском акустиком. Од 1933. године радио је прво као асистент а потом као професор на Архитектонском одсеку Техничког факултета у Београду, где је, на различитим предметима, остао до пензионисања 1974. године. Други светски рат је провео у заробљеништву где је такође науморно стварао. Као сликар био је одличан портретиста, а сликао је и градске мотиве, ентеријере, актове, пејзаже, мртву природу и иконе, а бавио се и илустрацијом. Пројектујући са подједнаким талентом објекте у најразличитијим стиловима оставио је неизбрисив траг у српском градитељству 20. века.

Grigorije Samojlov (1904–1989)

He was born in Taganrog, Russia. He emigrated to Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in 1921 where, in Bileća, he completed the Russian Don Cadet Corps. He studied at the Department of Architecture at the Technical Faculty in Belgrade, where he graduated in 1930.

He designed public and industrial buildings, residential buildings, houses, villas, churches and interiors. He also worked in graphics, painting and architectural acoustic. Since 1933, he was first assistant professor and then, professor at the Department of Architecture at the Technical Faculty in Belgrade, teaching various subjects, until his retirement in 1974. He spent the World War II in captivity, where he also relentlessly created. As a painter, he was an excellent portraitist, but he also painted urban motives, interiors, nudes, landscapes, still life and icons, and he also worked in illustration. Designing with equal talent buildings of various styles, he left an indelible mark in the Serbian architecture of the 20th century.

Григорије Самојлов, Ентеријер Хотела Москва, 1969, акварел, 43 x 47 cm (бр. 420/2)
Grigorije Samojlov, Interior of the Hotel Moskva, 1969, watercolour, 43 x 47 cm (No. 420/2)

Gordana Karović

COLLECTION OF WATER TRANSPORT

Collection of Water Transport of the Museum of Science and Technology was established in November 2006. It is systematically collecting, researching, exhibiting and protecting cultural heritage related to the history of navigation, shipping and ship-building. For over more than 15 years since its foundation, the fund has been replenished by large shipping and water management companies: Jugoslovensko rečno brodarstvo a.d., Direkcija za vodne puteve Plovput, Preduzeće za vodne puteve Ivan Milutinović-PIM a.d., shipyard Terra Trade (Bački Monoštor) and Forestry Administration Apatin, as well as an impressive number of individuals who donated objects, photographs, documents and books from personal and family legacies, thus contributing to the preservation of tradition and study of the history of the Serbian inland navigation and shipping.

The collection mostly consists of parts of the ship's equipment—telegraphs, helms, sextants, compasses, ship lanterns, anchors, buoys, wooden moorings and hammers, ice saws, shipyard slates and other exhibits. Apart from these, the collection also includes a large number of models, historical film material, thousands of documents, photographs and postcards, old navigation charts, books, magazines, laws and rulebooks. The oldest document in the collection dates back to 1840, while the oldest photograph is from 1867.

A special and specific segment of the Collection of Water Transport are the objects that belong to the underwater cultural heritage. These are typologically and chronologically very diverse exhibits that come from the riverbeds of the Danube, the Sava and the Tisza rivers.

The collection also includes exhibits and documentary material from the former Museum of Inland Navigation, founded in 1957 in Belgrade, which was given for permanent keeping to the Museum of Science and Technology by the management of the company Jugoslovensko rečno brodarstvo a.d. in 2013. All five art works presented at this exhibition come from the fund of the former Museum of Inland Navigation.

Гордана Каровић

ЗБИРКА ВОДНОГ САОБРАЋАЈА

Збирка водног саобраћаја Музеја науке и технике основана је у новембру 2006. године. У њој се систематски прикупља, истражује, излаже и чува културно наслеђе везано за историју пловидбе, бродарства и бродоградње. Током више од 15 година постојања саму збирку су поклонима употпуњавала велика бродарска и водопривредна предузећа: Југословенско речно бродарство а.д., Дирекција за водне путеве Пловпут, предузеће за водне путеве Иван Милутиновић-ПИМ а.д., као и бродоградилнице Terra Trade (Бачки Моноштор), Шумска управа Апатин, али и импозантан број појединаца који поклањајући предмете, фотографије, документа и књиге из личних и породичних заоставштина несебично доприносе очувању традиције и проучавању историје српског речног бродарства и поморства.

Највећи део збирке чине делови бродске опреме – телеграфи, кормила, секстанти, компаси, бродске лампе, сидра, венци за спасавање, дрвени казуци и маљеви, тестере за лед, бродограђевне плоче и други експонати. Поред тога, збирка садржи и велики број макета, историјски филмски материјал, хиљаде докумената, фотографија и разгледница, старе пловидбене карте, књиге, часописе, законе и правилнике. Најстарији документ у збирци потиче из 1840, а најстарија фотографија из 1867. године.

Посебан и специфичан сегмент Збирке водног саобраћаја чине предмети који припадају подводној културној баштини. У питању су типолошки и хронолошки веома разноврсни експонати који потичу из корита Дунава, Саве и Тисе.

У саставу збирке су и драгоцене музеалије и документарна грађа некадашњег Музеја речног саобраћаја, основаног 1957. у Београду, коју је 2013. године руководство предузећа Југословенско речно бродарство а.д. поверило на трајно чување Музеју науке и технике. Свих пет уметничких слика које се представљају на овој изложби потичу из фонда некадашњег Музеја речног саобраћаја.

Никола Милојевић, *Портрет Димитрија Ћирковића*, 1904. година, уље на платну,
68,5 x 55 cm (инв. бр. Т:18.402)

Конзервација: Ружица Васић (2013)

Nikola Milojević, *Portrait of Dimitrije Ćirković*, 1904, oil on canvas, 68.5 x 55 cm
(Inv. no. T:18.402)

Conservation: Ružica Vasić (2013)

Димитрије Ћирковић (Велико Градиште, 1843 – Београд, 1911)

Успешно бављење трговином гвожђарским производима допринело је да крајем 19. века Димитрије Ћирковић постане један од највиђенијих трговаца у Србији. Године 1888. постао је члан Уставотворног одбора за формирање нацрта новог устава Краљевине Србије. Такође је био и члан управе Народне банке и Београдске задруге. Један је од иницијатора и потпредседник Оснивачког одбора Српског бродарског друштва. Од оснивања СБД-а 25. августа 1891, па све до своје смрти 1911, Ћирковић је био председник Управног одбора овог друштва. Одликован је Орденом Таковског крста IV степена 1889, Орденом румунске круне III степена 1894. и Орденом Таковског крста III степена 1896.

Dimitrije Ćirković (Veliko Gradište, 1843 – Belgrade, 1911)

Successful trade in iron products made Dimitrije Ćirković one of the most respected traders in Serbia in the late 19th century. In 1888, he was a member of the Board for drafting the new constitution of the Kingdom of Serbia. He was a member of the management of the National Bank and the Belgrade Cooperative. He was one of the initiators and vice president of the Establishment Board of the Serbian Shipping Company. Since the foundation of the SSC on August 25, 1891, until his death in 1911, Ćirković was the president of the Board of this company. He was decorated with the Order of Takovo Cross of the 4th class in 1889, Order of the Romanian Crown of the 3rd class in 1894 and Order of the Takovo Cross on the 3rd class in 1896.

Никола Милојевић (Јагодина, 1865 – Београд, 1942) је био српски сликар и портретиста. У Београду је изучио трговачки занат и учио сликање код Милоша Тенковића и Ђорђа Миловановића. Године 1885. је као добровољац учествовао у Српско-бугарском рату. Као стипендиста породице Павловић 1891. године уписује Академију ликовних уметности у Бечу. Након три године и незавршених студија враћа се у Београд где отвара самостални студио у Кнез Михаиловој улици. Највише је радио портрете, најчешће београдског средњег сталеза. Као представник академског реализма у Србији Милојевић је, осим портрета, сликао и жанр-сцене, пејзаже, мртву природу и историјске композиције.

Nikola Milojević (Jagodina, 1865 – Belgrade, 1942) was a Serbian painter and portrait artist. He studied trade and painting in Belgrade with Miloš Tenković and Đorđe Milovanović. In 1885, he participated in the Serbian-Bulgarian war as a volunteer. As a scholarship holder of the Pavlović family, in 1891, he enrolled at the Academy of Fine Arts in Vienna. After three years and uncompleted studies, he returns to Belgrade, where he opened an independent studio in Knez Mihailova Street. He mostly painted portraits, most commonly of the Belgrade middle-class. As a representative of the academic realism in Serbia, apart from portraits, he also painted genre scenes, landscapes, still lives and historical compositions.

Мара Лукић Јелесић, *Портрет капетана Младена Ст. Ђуричића*,
тридесете године 20. века, уље на лесониту, 50 x 40 cm (инв. бр. Т:18.403)
Конзервација: Ружица Васић (2014)

Mara Lukić Jelešić, *Portrait of Captain Mladen St. Đuričić*, 1930s, oil on hardboard,
50 x 40 cm (Inv. no. T: 18.403).
Conservation: Ružica Vasić (2014)

Младен Ст. Ђуричић (Заблаће код Шапца, 1889 – Београд, 1987)

У Српско бродарско друштво Младен Ст. Ђуричић је ступио 1909. као морнар, а испит за капетана речне пловидбе положио је 1913. У администрацији Речне пловидбе радио је од 1921. до 1927, након чега напушта бродарство. Административни секретар Народне скупштине је био током 1928, а од 1929. до краја радног века радио је као библиотекар Министарства просвете. Његов књижевни опус обухвата више од седамдесет објављених дела, а о пловидби и људима везаним за њу написао је књиге *На таласима*, *Водоземци*, *Југословенски речни портрети*, *Покидана једра*, *Девети вал* (збирка приповедака посвећена Михаилу Петровићу Аласу за коју је Ђуричић 1933. добио награду Српске Краљевске академије за лепу књижевност), *Жива вода*, *Капетан Тисе*, *Седам смртних грехова* и *Историја југословенског речног паробродарства до 1926. године*. Носилац је бројних одликовања, награда и признања.

Mladen St. Đuričić (Zablaće near Šabac, 1889 – Belgrade, 1987)

Mladen St. Đuričić joined Serbian Shipping Company in 1909 as a sailor and passed the exam for captain of inland navigation in 1913. In the Inland Navigation Administration, he worked from 1921 to 1927, when he left the shipping business. He was an administrative secretary of the National Assembly during 1928 and a librarian at the Ministry of Education from 1929 until retirement. His literary body of work includes over 70 published works, while books on navigation and people related to it include *Na talasima*, *Vodzemci*, *Jugoslovenski rečni portreti*, *Pokidana jedra*, *Deveti val* (collection of short stories dedicated to Mihailo Petrović Alas, for which Đuričić was awarded a literary award by the Serbian Royal Academy in 1933), *Živa voda*, *Kapetan Tise*, *Sedam smrtnih grehova* and *Istorija jugoslovenskog rečnog parobrodstva do 1926. godine*. He was also awarded numerous other medals, awards and recognitions.

Мара Лукић Јелесић (Обилићево, Нови Кнежевац, 1885 – Шабац, 1979) је била српска сликарка. Године 1895. уписује се у Вишу женску школу Краљице Драге у Београду где су јој наставници цртања били Надежда Петровић, Косара Цветковић и Риста Вукановић. Септембра 1901. уписује се у Српску сликарску школу Ристе и Бете Вукановића у Београду. Своје радове је излагала на Другој југословенској изложби у Софији 1906. године са још неколико сликара. Године 1908. одлази на стручно усавршавање у Минхен где похађа Ажбеову приватну школу. Потом се пребацује у приватну школу сликара Георга Шилдкнехта (Georg Schildknecht). Године 1909. се враћа у Шабац где се бавила педагошким радом. Била је члан Удружења ликовних уметника Србије од 1921. године. Мара Лукић Јелесић је, поред портрета, највише сликала пејзаже. Сlike јој у почетку попримају карактеристике развијеног пленеризма и импресионизма уз строг цртеж и јасну форму да би у познијим годинама наступио период сликаркиног интимистичког сликарства.

Mara Lukić Jelešić (Obilićevo, Novi Kneževac, 1885 – Šabac, 1979) was a Serbian painter. In 1895, she enrolled at the Higher Girls School of Queen Draga in Belgrade where her drawing teachers were Nadežda Petrović, Kosara Cvetković and Rista Vukanović. In September 1901, she enrolled at the Serbian Art School of Rista and Beta Vukanović in Belgrade. She exhibited her works at the Second Yugoslav Exhibition in Sofia in 1906, with a few other painters. In 1908, she left for professional advancement in Munich, where, she attended Ažbe's private school. After that, she transferred to private school of painter Georg Schildknecht. In 1909, she returned to Šabac where she did educational work. She was a member of the Association of Fine Artists of Serbia (ULUS) since 1921. Apart from portraits, Mara Lukić Jelešić most often painted landscapes. At the very start, her paintings took over the characteristics of developed plainarism and impressionism, with strict drawing and clear form, while her later years were marked by the intimate paintings.

Бранислав Мирковић, *Портрет капетана Јанка Поповића*, 1943. година, уље на картону,
41 x 32,3 cm (инв. бр. Т:18.198)

Конзервација: Ружица Васић (2013)

Branislav Mirković, *Portrait of Captain Janko Popović*, 1943, oil on cardboard, 41 x 32.3 cm
(Inv. no. T:18.198)

Conservation: Ružica Vasić (2013)

Јанко Поповић (Глушци код Шапца, 1892 – Београд, 1967)

Напустивши трговачку школу, Јанко Поповић је 1909. ступио у Српско бродарско друштво у својству морнара. Већ 1913. је доспео у звање 2. крмара. Током Првог светског рата посебно се истакао у одбрани Београда 1915, стекавши чин подофицира, Сребрну и Златну медаљу Милош Обилић и Руски Крст Св. Ђорђа I степена. Испит за капетана речне пловидбе положио је 1920. године. Између два светска рата био је заповедник највећих и најлуксузнијих путничких бродова Југословенске речне пловидбе. Од 1929. до 1941. био је председник Клуба бродарских капетана. Носилац је и других одликовања које је стекао у међуратном периоду.

Јанко Поповић (Glušci near Šabac, 1892 – Belgrade, 1967)

After leaving the trade school, in 1909, Popović joined the Serbian Shipping Company as a sailor. Already in 1913, he held the rank of the 2nd helmsman. He particularly distinguished himself during the World War I in the defence of Belgrade, for which he was awarded the rank of petty officer, silver and gold medal Miloš Obilić and Russian Cross of St. George of the 1st class. He passed the exam for captain of inland navigation in 1920. Between two world wars, he was the commander of the largest and the most luxurious passenger ships in the Yugoslav river fleet. From 1929 to 1941, he was the chairman of the Ship Captains' Club. He also received other decorations during the interbellum period.

Бранислав Мирковић (Шабац, 1908 – Београд, 1987) је био српски академски сликар. Уписује наставнички течај сликарства на Уметничкој школи у Београду 1924. године, а након дипломирања 1930, слика као самосталан уметник. За време Другог светског рата као немачки заробљеник бива пребачен у логор у Оснабрику у Немачкој. У логору је највише сликао портрете заробљеника, а те слике је 1943. године изложио на Калемегдану у Београду. После рата, сликао је портрете Тита за потребе новонастале државе. Највише је сликао пејзаже у реалистичном стилу, мртве природе, као и портрете богатих и уважених грађана Београда. На сликама је користио тамнију палету и инсистирао је на синтези форме и једноставности конструкције.

Branislav Mirković (Šabac, 1908 – Belgrade, 1987) was a Serbian Academy-trained painter. He enrolled at the painting course at the Art School in Belgrade in 1924, and after graduation in 1930, he painted as an independent artist. During the World War II, as a German prisoner, he was transferred to the prisoner camp in Osnabrück, Germany. At the camp, he mostly painted portraits of the prisoners and in 1943, he exhibited these paintings in Kalemegdan in Belgrade. After the war, he painted portraits of Tito for the purposes of the newly created state. He mostly painted landscapes in a realistic style, still lifes, as well as portraits of wealthy and distinguished Belgradians. In his paintings, he used darker palette and insisted on a synthesis of form and simplicity of construction.

Јефто Перић, *Панорама Брзе Паланке*, двадесете-тридесете године 20. века, темпера на акварел-папиру,
33 x 42,5 cm (инв. бр. Т:18.404)
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Jefto Perić, *Panorama of Brza Palanka*, 1920s and 1930s, tempera on watercolor paper,
33 x 42.5 cm (Inv. no. T: 18.404)
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Jefto Perić (Gacko, 1895 – Belgrade, 1967) was a Serbian painter. He gained his first art experience as a photographer's assistant at the studio of Mihailo Merćep. He began his fine arts education, first, at the Higher School of Art and Craft in Zagreb and then later, at the academies in Zagreb and Munich. After Munich, he enrolled at the École Nationale Supérieure des Beaux-Arts in Paris, where one of his mentors was Paul Signac. He often visited Louvre where he copied the works of old masters, thus acquiring impressive technical skills. His works are mostly characterised by landscapes, intimate interiors with a figure, still lifes, portraits and nudes. He painted with quick, intercepted strokes. Under the influence of intimism, he developed a brighter palette with larger surfaces of bright colours.

Јефто Перић, *Панорама Даља*, двадесете-тридесете године 20. века, темпера на акварел-папиру,
33 x 42,5 cm (инв. бр. Т:18.405)
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Jefco Perić, *Panorama of Dalj*, 1920s and 1930s, tempera on watercolor paper, 33 x 42.5 cm (Inv. no. T: 18.405)
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Јефто Перић (Гацко, 1895 – Београд, 1967) је био српски сликар. Прво уметничко звање је стекао као фотографски помоћник у атељеу Михаила Мерћепца. Школовање сликарства је започео најпре на Вишој школи за уметност и уметни обрт у Загребу, а затим на академијама у Загребу и Минхену. Након Минхена, у Паризу уписује Националну високу школу за лепе уметности (École Nationale Supérieure des Beaux-Arts) где му је један од ментора био Пол Сињак (Paul Signac). Често је одлазио у Лувр где је копирао старе мајсторе и тиме стекао завидно техничко умеће. Његов опус највише карактеришу пејзажи, интимистички ентеријери с фигуром, мртве природе, портрети и актови. Сликао је брзим, испрекиданим потезима. Под утицајем интимизма развија ведрију палету с већим површинама јарких боја.

COLLECTION OF THE MUSEUM OF THE SERBIAN MEDICAL SOCIETY

The fund Museum of the Serbian Medical Society has been organised under the auspices of the Museum of Science and Technology. The Museum took over this fund from the Serbian Medical Society in 2010 and formed the Collection of the Museum of Serbian Medicine of the Serbian Medical Society.

In terms of importance and type of the collected material, this collection represents the richest repository of the cultural goods in the field of medicine in the Republic of Serbia. Apart from the medical instruments and devices, therapeutic aids, human skeletal remains and physicians' personal items, the Collection also includes a large number of photographs, archival material, old medical books and art works.

Serbian Medical Society, which celebrated its 150th anniversary in May 2022, has been collecting medical items since its foundation in 1872. The first collection of the Society was intended for medical advancement of physicians and scientific research and that is why it primarily consisted of anatomic and pathoanatomic macroscopic preparations. It was made out of the donations of physicians from all over Serbia, but the greatest number of preparations, mostly acquired by successfully performed surgeries, was donated by Dr Subbotić, founder of modern surgery in Serbia. Until 1898, when the collection is last mentioned in the Society's organ, *Serbian Archives of Medicine*, it already contained over 120 items.

Serbian Medical Society continued its activities on gathering of the collection after the World War II, with primary goal of collecting historical testimonies of the development of medical science and health service in Serbia and preserving memories of the acts of previous generations that have contributed to the advancement of public health and affirmation of the Society. That work was taken over by the Section for History of Medicine (1950) managed by its founder and chairman Vladimir Stanojević (1886–1978), retired Medical Corps general and medical historian.

The objects were donated by the families of the deceased physicians, so the future museum collected personal and official documents, photographs, items of historical importance and art works, selection of which is presented at this exhibition. The first donation was a great archive of Dr Stevan Mačaj (1829–1889), acquired in 1952. Three years later, on November 6, 1955, at the Home of the Serbian Medical Society at Zeleni Venac, the Museum of Serbian Medicine of the Serbian Medical Society was officially opened. For the next 23 years, the Museum was a centre for gathering researchers of the medical past and it was also visited by members of the Society, guests and medical delegations from abroad. It was open for public on Saturdays, for one hour. The Museum fund continued to grow, mostly thanks to donations, but a certain number of items was also purchased.

Јелена Јовановић Симић

ЗБИРКА МУЗЕЈА СРПСКЕ МЕДИЦИНЕ СРПског ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА

Под окриљем Музеја науке и технике организован је фонд Музеја српске медицине Српског лекарског друштва. Музеј је овај фонд преузео на старање од Српског лекарског друштва 2010. године и формирао Збирку Музеја српске медицине Српског лекарског друштва.

У погледу значаја и врста сабраног материјала, Збирка представља најбогатији репозиторијум културних добара из области медицине у Републици Србији. Поред медицинских инструмената и апарата, терапијских средстава, хуманих скелетних остатака и личних предмета лекара, Збирка садржи и велики број фотографија, архивску грађу, старе медицинске књиге и уметничка дела.

Српско лекарско друштво, које је у мају 2022. прославило 150. годишњицу, прикупљало је медицинске предмете од оснивања 1872. године. Прва збирка Друштва била је намењена стручном усавршавању лекара и научном истраживању и зато је превасходно садржала анатомске и патоанатомске макроскопске препарате. Била је образована од поклона лекара из разних крајева Србије, али је највећи број препарата, углавном добијених путем успешно извршених операција, поклонио др Војислав Субботић, оснивач модерне хирургије у Србији. До 1898, године у којој се Збирка последњи пут спомиње у органу Друштва, Српском архиву за целокупно лекарство, у њој је било сабрано преко 120 предмета.

Сабирну делатност Српско лекарско друштво је обновило после Другог светског рата, са првенственим циљем да прикупља историјска сведочанства о развоју медицинске науке и здравствене службе у Србији и да чува успомене на дела претходних генерација које су допринеле унапређењу народног здравља и афирмацији Друштва. На том послу се ангажовала Секција за историју медицине (1950) под руководством оснивача и председника Владимира Станојевића (1886–1978), пензионисаног санитетског генерала и историчара медицине.

Предмете су поклањале породице преминулих лекара па је тако будући Музеј прикупио лична и службена документа, фотографије, предмете од историјског значаја и уметничке слике од којих се један избор налази на овој изложби. Први поклон је била богата архива доктора Стевана Мачаја (1829–1889) добијена 1952. године. Три године касније, 6. новембра 1955. у Дому Српског лекарског друштва на Зеленом венцу свечано је отворен Музеј српске медицине Српског лекарског друштва. Наредне 23 године Музеј је био центар окупљања истраживача медицинске прошлости, посећивали су га чланови Друштва, гости и лекарске делегације из иностранства а за јавност је био отворен суботом, у току једног сата. Музејски фонд је и надаље увећаван, углавном поклонима, али је изванредан број предмета набављен и путем откупа.

It is a great shame that there are no precise records regarding the museum objects, so for a great number of them, we don't have sufficient information. Still, the physicians who took this job upon themselves hold a great credit for collecting and preserving valuable historical testaments. Vladimir Stanojević was, in the true sense of the word, *spiritus movens* of both the Section and the Museum, but as it often happens, after his death in 1978, significant changes occurred. The Section lost its momentum and the Museum was closed in the early 1980s.

After the Serbian Medical Society moved to the building of the First Town Hospital in 1990, the Museum was finally reopened in a new, significantly larger space. Permanent exhibition *The Foundations of the Serbian Medicine* was organised by Dr Budimir Pavlović, retired physician and at the time, chairman of the Section, in collaboration with Ranko Barišić, senior curator at the Ethnographic Museum.

Starting from 2010, the fund of the Museum of Serbian Medical Society at the Museum of Science and Technology has been continuously processed and exhibited. The new permanent exhibition *Medicine in Serbia Through Centuries* was opened at the Department Museum of Serbian Medical Society in Belgrade in 2012, while the Department of Spa Treatment was opened in Vrnjačka Banja in 2015. Most of the objects from the collection are exhibited in these exhibitions.

The group of artistic objects in the collection consists of 19 physicians' portraits, made using different techniques (oil on canvas, coloured photography, oleography, water colours and drawing), three genre scenes, five physicians' busts (cast, bronze), head sculpture, bas-relief, hand-made burial flag and two, also hand-made, usable objects, a cup and a goblet.¹

---

¹ The Archive of the Serbian Medical Society contains a document titled "List of Museum Exhibits of the Serbian Medical Society", which is registered at the record book of the Society, no. 05/1836 from June 11, 1987. The list contains 29 items. Certain paintings on the list have been donated to the Serbian Medical Society.

Велика је штета што о музејским предметима није вођена прецизна евиденција, па тако о великом броју предмета нема довољно података. Ипак, лекарима који су се ангажовали на овом послу припада велика заслуга што су прикупили и сачували вредна историјска сведочанства. Владимир Станојевић је у правом смислу био *spiritus movens* и Секције и Музеја, и као што то обично бива, након његове смрти 1978. године, дошло је до великих промена. Секција је посустала у раду, а Музеј је почетком 1980-их година затворен.

Након пресељења Српског лекарског друштва у зграду Прве варошке болнице 1990. године, Музеј је коначно поново отворен, и то у новом, знатно већем простору. Сталну изложбу Темљи медицине у Срба приредио је др Будимир Павловић, пензионисани лекар и тадашњи председник Секције, у сарадњи са Ранком Баришићем, вишим кустосом Етнографског музеја.

Почев од 2010. године, фонд Музеја Српског лекарског друштва се у Музеју науке и технике континуирано музеолошки обрађује и излаже. Нова стална поставка Медицина у Србији кроз векове отворена је у Одељењу Музеј Српског лекарског друштва у Београду 2012. године, а Одељење бањског лечења отворено је 2015. године у Врњачкој Бањи. Највећи број предмета из збирке изложен је на овим поставкама.

Групу уметничких предмета у Збирци, чини 19 портрета лекара, израђених у различитим техникама (уље на платну, бојена фотографија, олеографија, акварел и цртеж), икона Св. Ђорђа (крај 19. века), три жанр-сцене, пет биста лекара (гипс, бронза), скулптура главе, барелеф, ручно израђена посмртна застава и два такође ручно израђена употребна предмета, чаша и пехар.¹

---

¹ У архиви Музеја Српског лекарског друштва налази се документ насловљен „Списак музејских експоната Српског лекарског друштва“ који је заведен у деловодник Друштва под бројем 05/1836 од 11. 6. 1987. Списак садржи 29 бројева под којима су уписана уметничка дела. Поједине уметничке слике са списка биле су поклоњене Српском лекарском друштву.

Хајнрих Лесинг (Heinrich Lessing, 1856 – 1930), *Поред болесничке постеље (Am Krankenbett)*, 1890. година, уље на платну, 204 x 163 cm (инв. бр. Т.11.7.1577)
Поклон проф. др Михаела Подвинеца и породице Подвинец (2019)
Конзервацију слике извршила је Олга Тиран, сликарка и ликовна критичарка, око 2000. године.

Heinrich Lessing, *At the Patient's Bedside (Am Krankenbett)*, 1890, oil on canvas, 204 x 163 cm (Inv. no. T.11.7.1577)
Donated by Prof. Dr Mihael Podvynec and Podvynec family (2019).
The conservation of the painting was done by Olga Tiran, painter and art critic, around 2000.

Слику су између 1900. и 1920. године купили Лавослав и Руџа Подвинец, родитељи познатог професора оториноларингологије доктора Срећка Подвинеца. Син професора Подвинеца, Михаел Подвинец, такође професор оториноларингологије, који живи и ради у Швајцарској, у договору с породицом је одлучио да се слика поклони Музеју Српског лекарског друштва. „Слика је пратила цео мој живот и имала је не мали утицај на то да postanем лекар, па и да имам идеале које ни до данас нисам напустио“, изговорио је проф. др Михаел Подвинец на свечаности поводом откривања слике у Музеју 7. децембра 2019. године.

The painting was bought between 1900 and 1920 by Lavoslav and Ruža Podvinec, parents of the famous professor of otorhinolaryngology Dr Srećko Podvinec. Son of Dr Podvinec, Mihael Podvinec, also a professor of otorhinolaryngology, who now lives and works in Switzerland, decided to donate the painting to the Museum of the Serbian Medical Society, in agreement with his family. “The painting followed me all my life and had a great impact on me becoming a physician, as well as having the ideals which I have not abandoned to this day”, said Prof. Dr Mihael Podvinec at the ceremony of unveiling the painting at the Museum on December 7, 2019.

Хајнрих Лесинг (Дизелдорф, 1856 – Берлин, 1930) је био немачки сликар жанр-сцена, портрета и пејзажа. Сликарско умеће стекао је прво као ученик свог оца, историјског сликара Карла Фридриха Лесинга (Carl Friedrich Lessing). Потом је похађао уметничку школу у Карлсруеу (1875–1879), а након тога између 1879. и 1882. године уметничку академију у Берлину (Königlich Preussische Akademie der Künste zu Berlin) код професора Карла Гусова (Karl Gussow). Усавршавао се и на студијским путовања у Холандији и Белгији. Након школовања углавном је радио као слободни уметник. Хајнрих Лесинг је 1881. године први пут излагао на изложби у уметничкој галерији у Карлсруеу. Од 1881. до 1911. године редовно је био заступљен на изложбама. Био је члан Удружења берлинских уметника.

Heinrich Lessing (Düsseldorf, 1856 – Berlin, 1930) was a German painter of genre scenes, portraits and landscapes. He gained his first art knowledge from his father, historical painter Carl Friedrich Lessing. Afterwards, he attended the Art School in Karlsruhe (1875–1879), and later, from 1879 to 1882, he studied at the Art Academy in Berlin (Königlich Preussische Akademie der Künste zu Berlin) under professor Karl Gussow. He also advanced his skills during study travels to Netherlands and Belgium. After completing his education, he mostly worked as a free artist. In 1881, he first exhibited his works at an exhibition at an art gallery in Karlsruhe. From 1881 to 1911, he was a regular participant in art exhibitions. He was a member of the Association of Berlin Artists.

Михаило Миловановић, *Пољска болница на зимском конаку при повлачењу кроз Албанију 1915. године*, 1916. година, уље на платну, 130 x 83 cm (инв. бр. Т.11.7.1796)
Слику је од породице Миловановић 1960. откупило Српско лекарско друштво за свој Музеј.
Конзервација: Ивана Стевановић (2021).

Mihailo Milovanović, *Field Hospital at the Winter Quarters during Retreat across Albania in 1915*, 1916, oil on canvas, 130 x 83 cm (Inv. no. T.11.7.1796)
The painting was bought from Milovanović family by the Serbian Medical Society for its Museum in 1960.
Conservation: Ivana Stevanović (2021)

Већина оснивача Секције за историју медицине, као и сам председник Владимир Станојевић, били су учесници Првог светског рата. Иако су у време оснивања Музеја Српског лекарског друштва централно место у колективном памћењу имали Други светски рат и Народноослободилачка борба, код ратника из времена Првог светског рата још увек су биле живе успомене на тешка страдања и на велике жртве које је српски народ тада поднео, као и на њихове другове који су изгубили животе пожртвовано вршећи своју лекарску дужност. Преко стотину лекара и медицинара преминуло је у току Првог светског рата, углавном од последица пегавог тифуса и других заразних болести. Откуп слике Михаила Миловановића, који је стрељан 1941. године због оптужбе да је под окупацијом радио за Абвер и енглеску обавештајну службу, могао би се тумачити и као чин њихове храбрости. Миловановић је рехабилитован много година касније, одлуком Окружног суда у Ужицу (2007).

Most of the founders of the Section for History of Medicine, the same as the chairman Vladimir Stanojević, were participants in the Great War. Although at the time the Museum of Serbian Medical Society was established, the central place in the collective memory was held by the World War II and the National Liberation Movement, the warriors from the World War I still had vivid memories of the hardships, struggles and great sacrifices that the Serbian people had suffered, as well as their comrades who lost their lives devotedly performing their medical duties. Over one hundred physicians and medical students died during the World War I, mostly from typhoid fever and other infectious diseases. Purchase of the painting of Mihailo Milovanović, who was shoot in 1941 because of the charges that during the occupation he collaborated with Abver and English intelligence service, could be interpreted as an act of their bravery. Milovanović was later rehabilitated by the decision of the County Court in Užice (2007).

Михаило Миловановић (Рибашевина код Ужица, 1879 – Ужице, 1941) је био српски сликар, вајар и писац. Миловановић се прво школовао за каменоресца од чега је убрзо одустао. Године 1904. године одлази на усавршавање у Минхен у школу Антона Ажбеа. Следеће година постаје студент Академије лепих уметности у Минхену. После дипломирања 1909. године, на почетку балканских ратова, враћа се у земљу као добровољац. Током Првог светског рата био је ратни сликар на Крфу и у Солуну. Био је један од оснивача Удружења ликовних уметника у Београду 1919. године. Углавном је сликао портрете, призоре из рата, где је приказивао борце у покрету или у свакодневним активностима, пејзаже, као и сцене из народног живота. Стилски је неговао фигуралну композицију, а његово сликарство прожимају реализам, симболизам и импресионизам. Комунисти су га стрељали у Ужицу 28. новембра 1941.

Mihailo Milovanović (Ribaševina near Užice, 1879 – Užice, 1941) was a Serbian painter, sculptor and writer. He first began studying to become a stonemason, but he quickly gave that up. In 1904, he left to Munich to study at the private school of Anton Azbe. In 1905, he became the student of the Academy of Fine Arts in Munich under professor Moritz Weinholt, and he later continued his advancement under professor Ludwig Heretrich and his heir, Hugo von Habermann. After graduation in 1909, he returned to Serbia as a volunteer at the start of the Balkan wars. During the Great War, he was a war painter at Corfu and in Thessaloniki. He was one of the founders of the Association of Fine Artists in Belgrade in 1919. He mostly painted portraits, landscapes, as well as scenes from folk life. Stylistically, he cultivated figural composition and his art is permeated by realism, symbolism and impressionism. The Communists shoot him in Užice in November 1941.

Панајот Папакостопулос (Велвентос, Грчка, 1820 – Београд, 1879), лекар, преводилац, један од оснивача Српског лекарског друштва

Гимназију и лицеј (филозофију) завршио је у месту Козани (Грчка). Неколико година је живео у Новом Саду и предавао грчки језик у школи, а затим је отишао на студије медицине у Беч током којих се издржавао дајући часове грчког. По промоцији за доктора медицине (1853) дошао је у Србију, где је радио као лекар и професор грчког у гимназији. Од 1874. до смрти био је главни лекар Београдског округа. Превео је више дела класичне грчке књижевности (*Софоклова трагедија Антигона*, 1873; *Исократова беседа: савет Димонику*, 1874; *Омирова Ватрахомиомахија* или *Бој жаба и мишева*, 1877; *Одисеја: Омиров спев у XXIV песме*, постхумно издато 1881) и написао књигу *Јелински језик* (1878).

Panajot Papakostopoulos (Velventos, Greece, 1820 – Belgrade, 1879), physician, translator, one of the founders of the Serbian Medical Society

He graduated from Gymnasium and Lyceum (philosophy) in Kozani, Greece. For several years, he lived in Novi Sad and taught Greek in school, after which he left to study medicine in Vienna, where he supported himself by giving Greek lessons. After he was promoted doctor of medicine (1853), he came to Serbia where he worked as a physician and professor of Greek in high school. Since 1874 until his death, he was the chief physician of the Belgrade county. He translated several works of Ancient Greek literature (Sophocles' *Antigone*, 1873; *Isocrates speech: To Dimonicus*, 1874; Homer's *Batrakhomakhia* or *The Battle of Frogs and Mice*, 1877; *Odyssey: Homer's epic poem in 24 books*, published posthumously in 1881) and wrote a book *Jelinski jezik* (1878).

Непознати аутор, *Портрет др Панајота Папакостопулоса*, друга половина 19. века, уље на платну, 68 x 55,5 cm (инв. бр. Т.11.7.1801)
Поклон унуке Јелисавете Барјактаровић (1972).
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Unknown author, *Portrait of Dr Panajot Papakostopoulos*, second half of the 19th century, oil on canvas, 68 x 55.5 cm. (Inv. no. T.11.7.1801)
Donated by his granddaughter Jelisaveta Barjaktarović (1972).
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Живан Југовић, *Портрет др Светозара Атанасијевића*, 1888. година,
уље на платну, 68 x 53 cm (инв. бр. Т.11.7.1798)

Поклон кћерке др Ксеније Атанасијевић-Марковић (1972).

Конзервација: Ружица Васић (2021)

Živan Jugović, *Portrait of Dr Svetozar Anđasić*, 1888, oil on canvas,
68 x 53 cm (Inv. no. T.11.7.1798)

Donated by his daughter Dr Ksenija Anđasić-Marković (1972).

Conservation: Ružica Vasić (2021)

Светозар Атанасијевић (Куманово, 1851 – Београд, 1906), лекар, управник Опште државне болнице

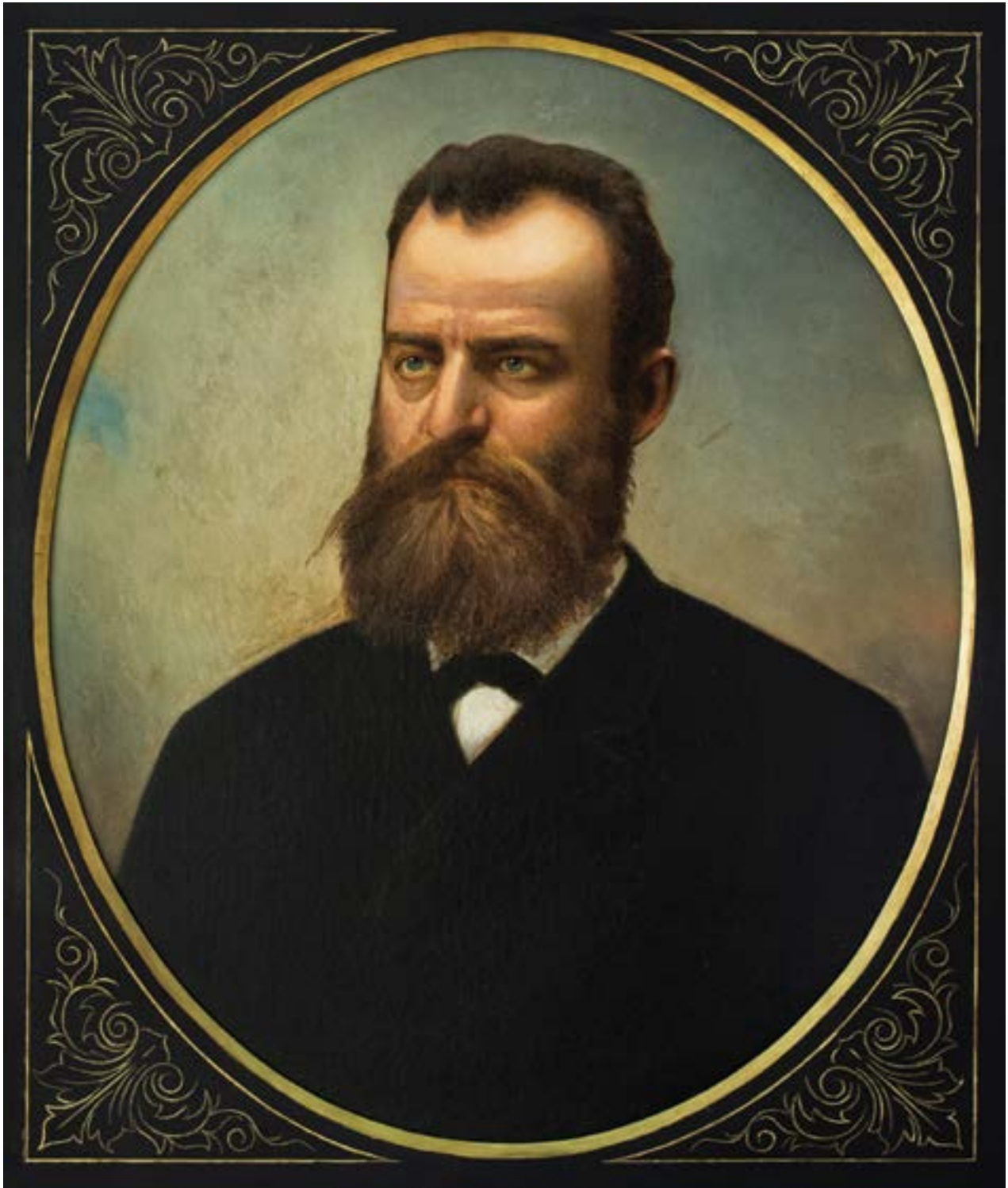
Основну школу, гимназију и Правни одсек Велике школе завршио је у Београду, а потом је као државни стипендиста завршио студије медицине у Берлину (1879). У Србији је најпре службовао као војни лекар, потом као главни лекар (окружни физикус) у Ваљеву и Београду, да би 1891. био постављен за управника Опште државне болнице. Крајем 1900. оболео је од туберкулозе и три године касније је пензионисан. Био је један од првих клиничара у Србији и иницијатор оснивања прве клиничке лабораторије у Општој државној болници.

Svetozar Atanasijević (Kumanovo, 1851 – Belgrade, 1906), physician, head of the General State Hospital

He completed elementary education and gymnasium and graduated at the Legal Department of the Great School in Belgrade, after which, as a state scholarship holder, completed medical studies in Berlin (1879). In Serbia, he first served as a military physician and then as the head physician in Valjevo and Belgrade. In 1891, he was appointed head of the General State Hospital. In late 1900, he contracted tuberculosis and retired three years later. He was one of the first clinical practitioners in Serbia and initiator of the establishment of the first clinical laboratory at the General State Hospital.

Живан Југовић (Чачак, 1855 – Београд, 1908) је био академски сликар, иконописац и ликовни педагог. Након основног школовања у Београду и Новом Саду, на препоруку митрополита Михаила одлази 1873/1874. на Кијевско-печерску лавру да изучава иконопис. Школовање наставља на Академији у Москви коју похађа као државни питомац од 1873. до 1876. године. Као стипендиста Министарства просвете Србије одлази у Италију на усавршавање. Студирао је на Академији лепих уметности у Венецији (Accademia di Belle Arti di Venezia) између 1877. и 1878, а затим и на Академији лепих уметности у Фиренци (Accademia di Belle Arti di Firenze) 1879. године. Боравак у Италији највише користи за копирање старих мајстора. Након Италије одлази на Академију у Минхену где борави до 1880. године. Највише је радио иконостасе и портрете. Примењивао је строг цртеж и моделовање.

Živan Jugović (Čačak, 1855 – Belgrade, 1908) was Academy-trained painter, icon painter and art educator. After completing elementary education in Belgrade and Novi Sad, upon the recommendation of metropolitan Mihailo, he went to Kiev Pechersk Lavra where he studied icon painting from 1873 to 1874. He continued his education at the Academy in Moscow, which he attended as state scholarship holder from 1873 to 1876. As a holder of the scholarship by the Ministry of Education of Serbia, he went for advancement in Italy. He studied at the Accademia di Belle Arti di Venezia between 1877 and 1878, and then later, at the Accademia di Belle Arti di Firenze in 1879. He mostly used his stay in Italy to copy the works of old masters. After Italy, he went to Academy in Munich, where he stayed until 1880. He mostly painted icons and portraits. He applied strict drawing and modelling.

Лазар Докић (Београд, 1846 – Опатија, 1893), лекар, академик, председник владе

Студије медицине завршио је у Бечу 1869. као државни стипендиста. До 1874. службовао је као главни лекар у Ужичком и Београдском округу, затим је био војни лекар, а између 1878. и 1888. професор зоологије, анатомије и физиологије на Великој школи. Краљ Милан Обреновић га је 1883. поставио за свог личног лекара, а 1885. и за васпитача престолонаследника Александра. У првој влади коју је Александар Обреновић образовао после преузимања краљевске власти 1893, био је председник и министар просвете и црквених дела. У Српском лекарском друштву био је секретар (1876, 1879–1883) и председник (1892–1893), а за почасног члана Српске краљевске академије изабран је 1892. године.

Lazar Dokić (Belgrade, 1846 – Opatija, 1893), physician, academician, prime minister

He completed medical studies in Vienna in 1869, as a state scholarship holder. Until 1874, he was the chief physician for the Užice and Belgrade counties and from 1878 to 1888, professor of zoology, anatomy and physiology at the Great School. King Milan Obrenović appointed him his personal physician in 1883 and in 1885, he became a tutor to Crown Prince Aleksandar. In the first government established by Aleksandar Obrenović after accession to the throne in 1893, he was the prime minister and minister of education and church affairs. In the Serbian Medical Society, he was a secretary (1876, 1879–1883) and a chairman (1892–1893), and he was elected honorary member of the Serbian Royal Academy in 1892.

Непознати аутор, *Портрет др Лазара Докића*, последња деценија 19. века,
уље на платну, 63 x 54 cm (инв. бр. Т.11.7.1791)
Поклон породице (између 1952. и 1962).
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Unknown author, *Portrait of Dr Lazar Dokić*, last decade of the 19th century, oil on canvas,
63 x 54 cm (Inv. no. T.11.7.1791)
Donated by the family (between 1952 and 1962).
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Анђелија Лазаревић (?), *Портрет др Лазе К. Лазаревића*,
крај 19. века, уље на платну, 72 x 51 cm. Израђен према
изгубљеном портрету Влаха Буковца. (инв. бр. Т.11.7.1792)
Слика је била власништво Српског лекарског друштва
пре оснивања Музеја СЛД.
Конзервација: Ружица Васић (2021)

Andelija Lazarević (?), *Portrait of Dr Laza K. Lazarević*,
late 19th century, oil on canvas, 72 x 51 cm. Made according to the lost
portrait of Vlaho Bukovac. (Inv. no. T.11.7.1792).
The painting was a property of Serbian Medical Society before
the establishment of the Museum of SMS.
Conservation: Ružica Vasić (2021)

Лаза К. Лазаревић (Шабац, 1851 – Београд, 1891), лекар, књижевник, академик

У јавности првенствено познат као књижевник и зачетник српске психолошке приповетке, Лаза Лазаревић је подједнако дубок траг оставио и у медицини. Први је у свету установио неуролошки тест за дијагностиковање ишијаса, касније по њему назван Лазаревићев знак. Лазаревић је најпре завршио права на Великој школи, а затим и Медицински факултет у Берлину (1879). До именована за шефа Унутрашњег одељења Опште државне болнице 1881. био је главни лекар Београдског округа и лични лекар кнеза Милана Обреновића. У Српском лекарском друштву био је један од најактивнијих чланова, а такође је био члан Српског ученог друштва (1883) и Српске краљевске академије (1888). Преминуо је од туберкулозе у 40. години живота.

Laza K. Lazarević (Šabac, 1851 – Belgrade, 1891), physician, writer, academician

The public mostly knows him as a writer and the initiator of the psychological story in Serbian literature, but Laza Lazarević left an equally deep trace in medicine as well. He was the first in the world to establish a neurological test for diagnosis of sciatica, later called *Lazarević* sign. He first completed law studies at the Great School and then graduated at the Faculty of Medicine in Berlin (1879). Before he was appointed chief of the Department for Internal Disease at the General State Hospital in 1881, he was the chief physician of the Belgrade country and the personal physician of prince Milan Obrenović. In the Serbian Medical Society, he was one of the most active members, and he was also a member of the Serbian Learned Society (1883) and the Serbian Royal Academy (1888). He died from tuberculosis at the age of 40.

Анђелија Л. Лазаревић (Београд, 1885 – Београд, 1926) је била српска сликарка и књижевница. Отац сликарке је познати српски лекар и књижевник Лаза Лазаревић. Прво се школовала у девојачком васпитном заводу С. Маринковићке. Сликаство је почела да учи 1898. године у приватној сликарској школи Кирила Кутлика у Београду. Од 1908. до 1911. године похађала је сликарску школу Ристе и Бете Вукановић. После Првог светског рата одлази у Париз 1920. године где уписује Школу лепих уметности (École des Beaux Arts). Највише је сликала у техници акварела, углавном пејзаже, ентеријере, мртве природе, али и портрете. Сликаство јој је углавном било импресионистичко. Бавила се и књижевношћу. Написала је неколико песама и осам приповедака од којих су неке објављене. Њен сачуван ликовни опус је малобројан.

Andelija L. Lazarević (Belgrade, 1885 – Belgrade, 1926) was a Serbian painter and writer. The father of the painter was the famous Serbian physician and writer Laza Lazarević. She was first educated at the Girls' Educational Institute of S. Marinković. She began studying art in the private art school of Kiril Kutlik in 1898. From 1908 to 1911, she attended the art school of Rista and Beta Vukanović. From 1911 to 1914, she was a professor of drawing at the First Girls' Gymnasium in Belgrade. After the war, in 1920, she went to Paris where she enrolled at the École des Beaux Arts. Due to bad health, she quit her studies and went to Vienna and then, Slovenia. She painted using the watercolour technique, mostly landscapes, interiors, still lives and portraits. Her art was mostly impressionist. She was also a writer. She wrote several poems and eight short stories, some of which were published. Her surviving artistic body of work is small.

Непознати аутор (Милан Јовановић?), *Портрет др Војислава Суботића*, почетак 20. века, уље на платну, 69 x 55,5 cm (инв. бр. Т.11.7.1795)
Слика је била власништво Српског лекарског друштва пре оснивања Музеја СЛД.
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Unknown author (Milan Jovanović?), *Portrait of Dr Vojislav Subotić*, beginning of the 20th century, oil on canvas, 69 x 55.5 cm (Inv. no. T.11.7.1795)
The painting was a property of Serbian Medical Society before the establishment of the Museum of SMS.
Conservation: Ružica Vasić (2021)

Војислав М. Суботић (Рамаћа код Крагујевца, 1866 – Беч, 1922), лекар, први специјалиста психијатар у Србији

Студије медицине завршио је у Бечу 1892, а потом је специјализирао психијатрију код чувених професора Рихарда фон Крафт-Ебинга у Бечу и Жан-Мартена Шаркоа у Паризу. У Душевној болници у Београду радио је од 1894, најпре као секундарни лекар, потом као примаријус (1907) и управник (1911–1922). Као резервни санитетски официр учествовао је у балканским ратовима и у Првом светском рату до 1915. године. У Српском лекарском друштву био је један од најактивнијих чланова – годинама је вршио дужност благајника и секретара, а пред смрт и дужност председника (1921–1922). Писац је вредних дела о историји Друштва. Подједнако залагање показао је радећи у Друштву Црвеног крста као члан Главног одбора (од 1898), секретар (1898–1914), потпредседник (1914–1921) и в. д. председника (1914–1915).

Vojislav M. Subotić (Ramaća near Kragujevac, 1866 – Vienna, 1922), physician, the first specialist psychiatrist in Serbia

He completed medical studies in Vienna in 1892, after which he specialised psychiatry under the famous professors Richard von Krafft-Ebing in Vienna and Jean-Martin Charcot in Paris. At the Psychiatric hospital in Belgrade, he first worked as a secondary physician (since 1894) and then as primarius (1907) and a head of the hospital (1911–1922). As a reserve Medical Corps officer, he participated in Balkan wars and the Great War until 1915. In the Serbian Medical Society, he was one of the most active members—for years, he was a treasurer and the secretary and just before his death, the chairman of the Society (1921–1922). He wrote valuable works on the history of the Society. He was equally dedicated to his work at the Red Cross as a member of the Main Board (1898), secretary (1898–1914), vice-chairman (1914–1921) and acting chairman (1914–1915).

Милан Јовановић (Вршац, 1863 – Београд, 1944) је био грађански и дворски фотограф. Прва фотографска знања је стекао у атељеу свог оца, вршачког фотографа Стевана Јовановића. У периоду од 1879. до 1887. године наставља школовање у Бечу, Минхену, Паризу и Трсту. Свој први фотографски атеље у Београду отворио је 1887. године. Године 1902. премешта атеље у прво здање у Србији направљено у те сврхе у Улици Краља Милана 46 у Београду, које у измењеном облику постоји и данас. Најпознатији је по изради портретне фотографије, посебно истакнутих грађана с краја 19. и из прве половине 20. века. Године 1893. постаје дворски фотограф краља Србије. Осим фотографија, био је познат и по изради портрета у уљу према фотографијама.

Milan Jovanović (Vršac, 1863 – Belgrade, 1944) was a civil and court photographer. He gained his first knowledge in photography at the studio of his father, Vršac-based photographer Stevan Jovanović. In the period between 1879 and 1887, he continued his education in Vienna, Munich, Paris and Trieste. He opened his first studio in Belgrade in 1887. In 1902, he moved his studio to the first building made specifically for that purpose, at the 46 Kralja Milana Street in Belgrade. The building still exists, in a changed form. He is best known for portrait photographs, especially of distinguished citizens from the late 19th and early 20th century. In 1893, he became the court photographer for the king of Serbia. Apart from photography, he is also known for his portraits made in oil upon photographs.

Паја Јовановић, *Портрет медика Луде В. Суботића*, 1920. година,
уље на платну каширано на картон, 56 x 44 cm (инв. бр. Т.11.7.1793)
Поклон академског сликара Паје Јовановића
Српском лекарском друштву (1921).
Конзервација: Ружица Васић (2021)

Paja Jovanović, *Portrait of the medic Luka V. Subotić*, 1920,
oil on canvas laminated on cardboard, 56 x 44 cm (Inv. no. Т.11.7.1793)
Donated by Academy-trained painter Paja Jovanović to
the Serbian Medical Society (1921).
Conservation: Ružica Vasić (2021)

Лука Суботић (Београд, 1893 – Ниш, 1914), студент медицине

У Београду је завршио основну школу, реалну гимназију и 1912. започео студије на Правном факултету. Како је исте године букнуо Први балкански рат, Лука се пријавио за рад у V резервној болници Црвеног крста у Београду у којој је управник био његов отац др Војислав М. Суботић. Пожртвовано вршећи дужност болничара у оба балканска рата, заволео је медицину па се крајем 1913. уписао на Медицински факултет у Инсбруку. По завршеној првој години студија, у лето 1914, дошао је на распуст у Београд и ту га је затекла мобилизација. У Првом светском рату био је лекарски помоћник у Дунавској болничарској чети I позива до новембра 1914, када је оболео од трбушног тифуса. Преминуо је у 22. години. У спомен на сина Луку и супругу Меланију, која је преминула 1915, др Војислав М. Суботић је 1915. основао *Задужбину медицинара † Луке и његових родитеља † Меланије и др Војислава Суботића* и поверио је на управљање Српском лекарском друштву.

Luka Subotić (Belgrade, 1893 – Niš, 1914), medical student

He completed elementary school and Real Gymnasium in Belgrade and in 1912, he began his studies at the Faculty of Law in Belgrade. The First Balkan War began that same year, so Luka volunteered to work at the Fifth reserve hospital of the Red Cross in Belgrade, which was headed by his father Dr Vojislav Subotić. Devotedly performing his duties during both Balkan wars, he fell in love with medicine and in late 1913, he enrolled at the Faculty of Medicine in Innsbruck. After completing the first year of studies, in the summer of 1914, he came to Belgrade, where he was mobilised. In the Great War, he was a medical assistant in the Danube medical company of the 1st call until November 1914, when he contracted typhoid fever. He died at the age of 22. In honour of his son Luka and his wife Melanija, who passed away in 1915, Dr Vojislav Subotić founded the *Legacy of medical student † Luka and his parents † Melanija and Dr Vojislav Subotić* and entrusted it to the Serbian Medical Society for management.

Паја Јовановић (Вршац, 1859 – Беч, 1957) је био српски сликар и типичан представник академског реализма. Сликарство је прво учио код Вршачког сликара Водечког. Године 1877. године уписује се на општи сликарски течај Бечке академије, а затим постаје редован студент ове школе. Живео је и стварао у Лондону, Паризу, Минхену, Бечу. Године 1884. је изабран за дописног члана Српског ученог друштва, а 1888. године и за редовног члана Српске краљевске академије. Од 1905. године у стваралаштву Паје Јовановића преовлађује сликање портрета различитих, углавном виших друштвених слојева – од владара, политичара, аристократа, банкара и научника до уметника. Поред портрета, Јовановићев велики опус сачињавају и жанр-слике, историјске композиције, као и религијске теме, мртве природе и актови.

Paja Jovanović (Vršac, 1859 – Vienna, 1957) was a Serbian painter and a typical representative of academic realism. He first studied painting under Vršac-based painter Vodecki. In 1877, he attended the general art course of the Academy in Vienna, and then became the full-time student. He lived and worked in London, Paris, Munich and Vienna. In 1884, he was elected corresponding member of the Serbian Learned Society and in 1888, a regular member of the Serbian Royal Academy. Since 1905, Paja Jovanović mostly painted portraits of different, mostly higher social classes, from rulers, politicians, aristocrats, bankers and scientists to artists. Apart from portraits, Jovanović's great body of work includes genre paintings, historical compositions, as well as religious themes, still lives and nudes.

Меланија В. Суботић (Беч, 1871 – Ниш, 1915), супруга др Војислава М. Суботића

Рођена је у imuћној трговачкој породици Бајић пореклом из Блаца, која се у Аустријско царство доселила у 17. веку, током сеобе Срба предвођене Арсенијем Чарнојевићем. За заслуге у одбрани Царства од Турака породица је добила аустријско племство. Меланија и Војислав Суботић упознали су се у Бечу, за време његових студија на Медицинском факултету. После венчања (1892) живели су у Србији где им се родио син јединац Лука. Пет месеци након Лукине смрти у децембру 1914, преминула је и његова мајка Меланија. *Задужбину медиканара † Луке и његових родитеља † Меланије и др Војислава Суботића*, у чији су састав ушла сва непокретна имовина и знатна новчана средства породице Суботић, Војислав Суботић је основао у циљу помагања сиромашних лекара, њихових удовица, деце и мајки, као и помагања „ограниченог броја ратне сирочади из сеоског и занатлијског сталежа у школовању за пољопривреду и занате“.

Melanija V. Subotić (Vienna, 1871 – Niš, 1915), wife of Dr Vojislav Subotić

She was born in a wealthy trader's family Bajić from Blace, which moved to the Austrian Empire in the 17th century, during the Great migration of the Serbs led by Arsenije Čarnojević. For their merits in the fight against the Ottomans, the family was awarded Austrian nobility. Melanija and Vojislav Subotić met in Vienna, during his studies at the Faculty of Medicine. After the wedding (1892), they lived in Serbia where their only son Luka was born. Five months after Luka's death in December 1914, his mother Melanija also passed away. The *Legacy of medical student † Luka and his parents † Melanija and Dr Vojislav Subotić*, which included all the properties and significant funds of the Subotić family, Vojislav Subotić establish for the purpose of helping poor physicians, their widows, children and mothers, as well as “helping a limited number of orphans from farmers and craftsmen class to complete education in agriculture and crafts”.

Непознати аутор (Милан Јовановић?), *Портрет Меланије Суботић*, почетак 20. века, уље на платну, 68,5 x 55 cm (инв. бр. Т.11.7.1794)
Слика је била власништво Српског лекарског друштва пре оснивања Музеја СЛД.
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Unknown author (Milan Jovanović?), *Portrait of Melania Subotić*, beginning of the 20th century, oil on canvas, 68.5 x 55 cm (Inv. no. T.11.7.1794)
The painting was a property of Serbian Medical Society before the establishment of the Museum of SMS.
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Александар Цигурски, *Портрет др Александра Ђ. Костића*, 1933. година,
уље на платну, 78 x 62 cm (инв. бр. Т.11.7.1800)
Поклон сина Војислава Вокија Костића (1992).
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Aleksandar Dzigurski, *Portrait of Dr Aleksandar Đ. Kostić*, 1933,
oil on canvas, 78 x 62 cm (Inv. no. T.11.7.1800)
Donated by his son Vojislav Voki Kostić (1992).
Conservation: Ružica Vasić (2021)

Александар Ђ. Костић (Београд, 1893 – Београд, 1983), лекар, оснивач хистологије у Србији Свестрано талентован, Александар Ђ. Костић се од гимназијских дана бавио фотографијом, музиком и поезијом. По завршетку студија медицине у Стразбуру (1921) постављен је за првог професора хистологије на Медицинском факултету и основао институт који данас носи његово име. Од 1936. до 1939. године био је декан Факултета. У научном раду, пионирска су била његова изучавања функција слезине која су указала на повезаност имунског и ендокриног система, као и радови из области медицинске сексологије. Аутор је вишејезичног *Медицинског речника* који је објављен у четири издања.

Aleksandar Đ. Kostić (Belgrade, 1893 – Belgrade, 1983), physician, founder of histology in Serbia
As a multitalented person, Aleksandar Đ. Kostić did photography, music and poetry since high school. After completing medical studies in Strasbourg (1921), he was appointed the first professor of histology at the Faculty of Medicine and he establish the institute which now carries his name. From 1936 to 1939, he was the dean of the Faculty of Medicine. In the field of scientific work, he was a pioneer in studies of the function of spleen, which indicated the connection between the immune and the endocrine system, the same and also did pioneering work in the field of medical sexology. He is the author of the multilingual *Medical Dictionary*, which was published in four editions.

Александар Џигурски (Стари Бечеј, 1911 – Сан Франциско, 1995) је био амерички уметник српског порекла. Џигурски је био међународно познат, највише по својим јединственим и живописним морским пејзажима. Уписао је Уметничку школу у Београду коју је завршио 1929. Школовао се уз помоћ Српске цркве која му је омогућила да четири године живи у Манастиру Раковица у Београду, а издржавао се рестаурацијом старих иконостаса и сликањем портрета. Сматран је посебно даровитим студентом, те је отишао у иностранство да студира на Академији уметности у Минхену. После Другог светског рата, Џигурски је живео у Риму, а 1949. са породицом одлази за Њујорк. У Америци се у почетку издржавао осликавањем цркава и иконописом, а касније ће се посветити искључиво пејзажима мора. Његове слике се налазе у америчким музејима и приватним колекцијама.

Aleksandar Džigurski (Stari Bečej, 1911– San Francisco, 1995) was a Serbian-born American artist. He was an internationally acclaimed artist, mostly known for his unique and colourful seascapes. He enrolled at the Art School in Belgrade, where he graduated in 1929. He obtained his education with the help of Serbian Orthodox Church, which enabled him to live in a monastery in Rakovica for four years, while he supported himself by restoring old icons and painting portraits. He was considered a particularly talented student, so he went to study at the Art Academy in Munich. After the World War II, he lived in Rome and in 1949, he moved with his family to New York. In the United States, at first, he supported himself by painting churches and icons, but later he began to devote all his time to painting seascapes. His paintings can be found in American museums and private collections.

Никола П. Крстић (Београд, 1878 – Београд, 1947), лекар, оснивач ортопедије и ортопедске хирургије у Србији

По завршетку студија медицине (Беч, 1903) запослио се на Хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду. Посебно је био заинтересован за рендгенологију и ортопедију и у тим областима се усавршавао у Франкфурту, Бечу, Паризу и Берлину. Први је у Београду основао приватну рендгенолошку ординацију (1906). Рендгенски апарат, којим је самостално руковао, користио је у дијагностичким и терапијским процедурама. Као резервни санитетски официр учествовао је у балканским ратовима и у Првом светском рату, а затим је у јулу 1919. постављен за првог шефа Хируршко-ортопедског одељења Опште државне болнице. На одељењу је створио школу из које су потекле прве генерације српских ортопеда.

Nikola P. Krstić (Belgrade, 1878 – Belgrade, 1947), physician, founder of orthopaedics and orthopaedic surgery in Serbia

After completing medical studies (Vienna, 1903), he got a job at the Surgical Department of the General State Hospital in Belgrade. He was particularly interested in roentgenology and orthopaedics and in those fields, he advanced his knowledge in Frankfurt, Vienna, Paris and Berlin. He was the first person in Belgrade to open a private roentgenology clinic (1906). The X-ray machine, which he independently operated, was used for diagnostic and therapeutic purposes. As a reserve Medical Corps officer, he participated in Balkan wars and in the World War I and later, in July 1919, he was appointed the first chief of Orthopaedic Surgical Department at the General State Hospital. At the Department, he created a school which educated the first generations of Serbian orthopaedic surgeons.

Непознати аутор, *Портрет др Николе П. Крстића*, тридесете године 20. века, уље на платну, 63,5 x 55 cm (инв. бр. Т.11.7.1802)

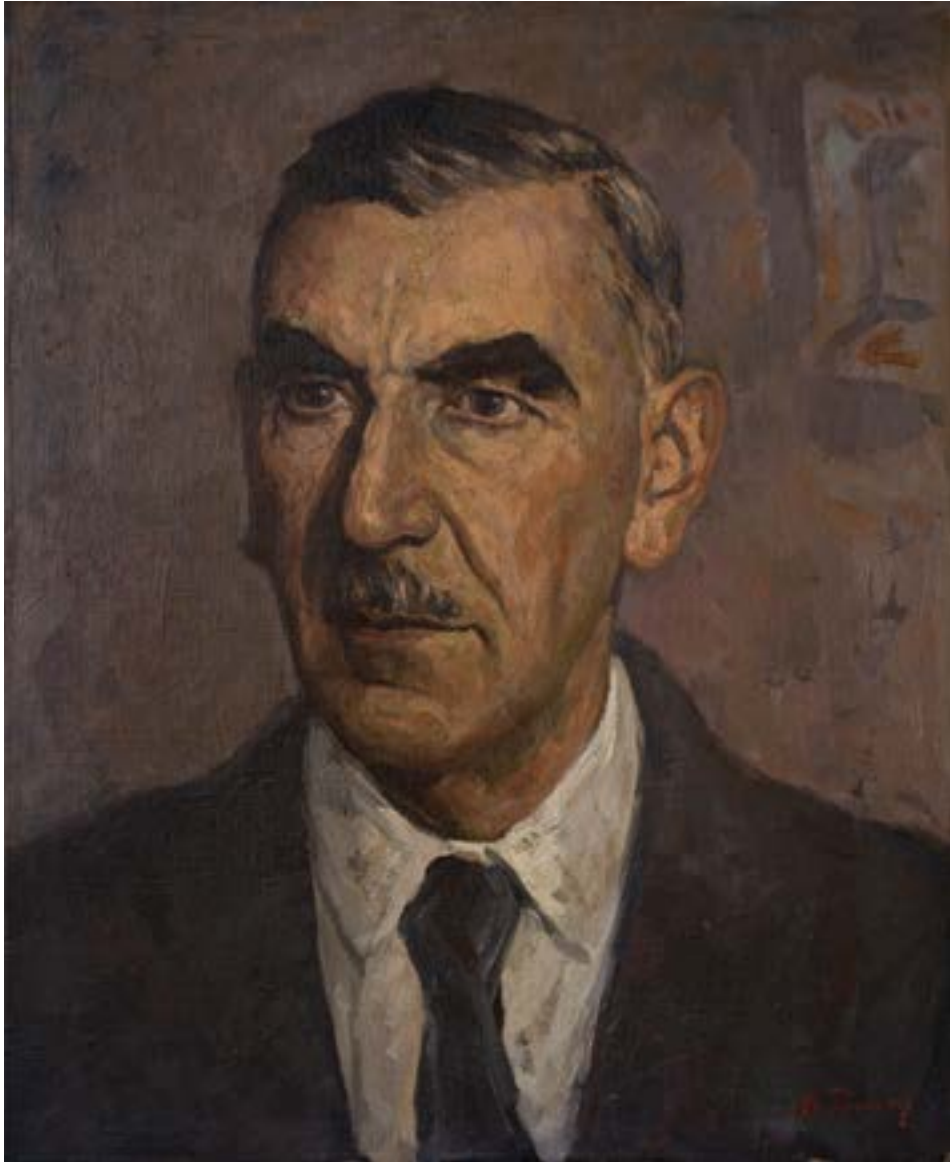
Поклон породице (вероватно супруге Милице Крстић), између 1952. и 1962.

Конзервација: Руџица Васић (2021)

Unknown author, *Portrait of Dr Nikola P. Krstić*, thirties of the 20th century, oil on canvas, 63.5 x 55 cm (Inv. no. T.11.7.1802)

Donated by the family (most likely his wife, Milica Krstić), between 1952 and 1962.

Conservation: Ružica Vasić (2021)

Милан Божовић, *Портрет др Косте Тодоровића*, крај тридесетих година 20. века, уље на платну, 74,5 x 56,5 cm (инв. бр. Т.11.7.1799)
Слику је вероватно лично поклонио академик Коста Тодоровић између 1952. и 1962. године.
Конзервација: Ружица Васић (2022)

Milan Božović, *Portrait of Dr Kosta Todorović*, late thirties of the 20th century, oil on canvas, 74.5 x 56.5 cm (Inv. no. T.11.7.1799)
The painting was probably donated by academician Kosta Todorović himself between 1952 and 1962.
Conservation: Ružica Vasić (2022)

Коста Тодоровић (Београд, 1887 – Београд, 1975), лекар, академик

Коста Тодоровић је био први професор инфектологије на Медицинском факултету и оснивач Инфективне клинике која данас носи његово име. Савременици су га уважавали као изврсног клиничара. У области инфектологије највише је проучавао трбушни тифус, шарлах, паратифус, пегави тифус, маларију и туберкулозни менингитис. Почетком 1930-их оборио је тада важеће мишљење да се бацили трбушног тифуса не преносе мајчиним млеком на одојче. Значајан допринос дао је утврђивању етиологије и патогенезе шарлаха (1929) и поставио темеље за лечење туберкулозног менингитиса. Био је први секретар Одељења медицинских наука САНУ од његовог оснивања (1948–1972), председник (1946–1949) и почасни председник (1949) Српског лекарског друштва.

Kosta Todorović (Belgrade, 1887 – Belgrade, 1975), physician, academician

Kosta Todorović was the first professor of infectiology at the Faculty of Medicine and the founder of the Clinic for Infectiology, which now carries his name. His contemporaries held him in great esteem as an excellent clinical doctor. In the field of infectiology, he mostly studied typhoid fever, scarlet fever, paratyphus, endemic typhus, malaria and tuberculous meningitis. In the early 1930s, he disproved the opinion that the bacteria that causes typhoid fever is not transferred to baby via mother's milk. He gave a significant contribution to determination of aetiology and pathogenesis of scarlet fever (1929) and set the foundations for treatment of tuberculous meningitis. He was the first secretary of the Department of Medical Sciences of SASA since its foundation (1948–1972), chairman (1946–1949) and honorary chairman (1949) of the Serbian Medical Society.

Милан Божовић (Стијена Пиперска, Подгорица, 1909 – Београд, 1992), је био црногорски сликар. Школовао се у Београду где је завршио Уметничку школу 1930. или 1931. године, а где су му предавали Бета Вукановић, Љуба Ивановић, Илија Шобајић и Коста Маринковић. Након Београда уписује Школу лепих уметности у Паризу где ће провести осам година. У том периоду највише слика портрете у духу поетског реализма, као и пејзаже. Након Париза у делима ће више истицати експресивност боје. Један је од оснивача и први председник Удружења ликовних умјетника Црне Горе (УЛУЦГ) 1946. године. Тематски је највише радио портрете и мртве природе, као и пејзаже са темама мора и црногорског крша. Божовићев ликовни израз највише карактеришу поетски реализам, импресионизам, експресионизам и соцреализам.

Milan Božović (Stijena Piperska, Podgorica, 1909 – Belgrade, 1992) was a Montenegrin painter. He received his education in Belgrade, where he graduated from Art School in 1930 or 1931. His professors at the time were Beta Vukanović, Ljuba Ivanović, Ilija Šobajić and Kosta Marinković. After Belgrade, he enrolled at the École des Beaux-Arts in Paris, where he spent eight years. During that period, he mostly painted portraits in the spirit of poetic realism, as well as landscapes. After Paris, his work was more dominated by the expressive colours. He was one of the founders and the first chairman of the Association of Fine Artists of Montenegro (ULUCG). He mostly painted portraits, still lifes and landscapes with the themes of the sea and karst in Montenegro. His artistic expression is mostly characterised by poetic realism, impressionism, expressionism and socialist realism.

Душан Фр. Мали, *Портрет др Душана Стојимировића*, 1940. година,
уље на платну, 43 x 35 cm (инв. бр. Т.11.7.1797)
Поклон породице (између 1955. и 1962).
Конзервација: Ружица Васић (2021)

František Franta (Dušan) Mali, *Portrait of Dr Dušan Stojimirović*, 1940,
oil on canvas, 43 x 35 cm (Inv. no. T.11.7.1797)
Donated by the family (between 1955 and 1962).
Conservation: Ružica Vasić (2021)

Душан Стојимировић (Смедерево, 1870 – Београд, 1955), лекар, управник Душевне болнице у Београду

Ведрог духа, савестан, саосећајан и великодушан, Душан Стојимировић је у своје време био један од најомиљенијих београдских лекара и добротинитељ бројних хуманитарних друштава. Лекарску диплому је стекао у Бечу 1896, а потом је осам година службовао као срески лекар у разним местима – у Крупњу, Лазаревцу, Гучи, Дервену и Сурдулици. По завршеној специјализацији код чувеног интернисте Хермана Нотнагела у Бечу (1904/05), радио је најпре у Гроцкој, а затим је постављен за лекара Душевне болнице у Београду (1908), у којој ће провести остатак радног века и бити управник од 1922. до пензионисања 1932. За време окупације у Првом светском рату вршио је дужност управника две болнице – Душевне и Опште државне болнице, предано се старајући да обезбеди храну и сачува животе болесника.

Dušan Stojimirović (Smederevo, 1870 – Belgrade, 1955), physician, head of the Psychiatric hospital in Belgrade

Cheerful, conscientious, compassionate and generous, Dušan Stojimirović was one of the favourite Belgrade physicians and benefactor of numerous charity organisations. He obtained his medical degree in Vienna in 1896, and then, for the next eight years, he worked as a county physician in various places—Krupanj, Lazarevac, Guča, Derven and Surdulica. After completing his specialisation under the famous doctor for internal diseases Hermann Nothnagel in Vienna (1904/05), he first worked in Grocka and then he was appointed physician at the Psychiatric hospital in Belgrade (1908), where he remained until the end of his career and where he was also the head from 1922 until his retirement in 1932. During the occupation, he was the acting head of two hospitals—Psychiatric and the General State Hospital, where he devotedly worked on securing the food and saving the lives of the patients.

Франтишек Франта (Душан) Мали (Росице на Лаби, Парубице, 1900 – Карлове Вари, 1980) је био сликар, илустратор и књижевник, пореклом из Чешке. Студирао је сликарство на Академији у Прагу код професора Влаха Буковца. Године 1931. дошао је у Србију у којој је живео и стварао све до 1945. године када одлази у Карлове Вари. Брак са Београђанком Наталијом Поучки која је била родбински повезана са српским двором омогућио му је да једно време ради као дворски сликар. Бавио се књижевношћу под псеудонимом Вјездински. Излагао је у Београду, а био је и активни члан Чехословачко-југословенске лиге и једна од његових слика налази се и у Амбасади Републике Чешке у Београду. Посебно је био заокупљен темом Косовског боја коју је обрађивао кроз цртеже и уљане слике. Осим ове теме, Франтишек је највише сликао портрете, жанр-композиције и пределе.

František Franta (Dušan) Mali (Rosice nad Labem, Pardubice, 1900 – Karlovy Vary, 1980) was a Czech painter, illustrator and writer. He studied art at the Academy in Prague under professor Vlaho Bukovac. In 1931, he came to Serbia, where he lived and worked until 1945, when he moved to Karlovy Vary. His marriage to Natalija Poučki, who had blood ties to the Serbian Court, enabled him to spend some time working as a court painter. He also wrote under the pseudonym Vjezdinski. He exhibited his works in Belgrade and he was an active member of the Czech-Yugoslav League and one of his paintings can be found at the Czech Embassy in Belgrade. He was particularly interested in the themes regarding Kosovo Battle, which he presented through drawings and water-colour paintings. Apart from this theme, František mostly painted portraits, genre compositions and landscapes.

У архиви Музеја Српског лекарског друштва налазе се два документа из 1987. године у којима се спомиње скулптура главе, али се подаци разликују. У једном се наводи да је у питању „вајарски рад – глава др Самуила Сама Манојловића“, поклон његове снахе Антоније Белош из Београда, док у списку уметничких слика из фонда Музеја стоји: „Непознати аутор, глава доц. др Славка Крстића, рендгенолога“. И поред уложеног труда, нисмо успели да утврдимо према чијем лику је скулптура израђена.

The archive of the Museum of the Serbian Medical Society contains two documents from 1987, which mention the sculpture of a head, but the data differ. One of them states that “it is a sculptural work—head of Dr Samuilo Sam Manojlović”, a gift from his daughter-in-law Antonija Beloš from Belgrade, while the list of art works from the Museum’s fund states: “Unknown author, head of ass. prof. Dr Slavko Krstić, roentgenologist”. Despite all our efforts, so far, we were not able to determine who was the model for this sculpture.

Непознати аутор, скулптура главе, тридесете године 20. века,
бронза, 21 x 8 x 11 cm (инв. бр. Т.11.7.33)
Конзервација: Сања Мајсторовић (2022)

Unknown author, *Sculpture of the head*, thirties of the 20th century,
bronze, 21 x 8 x 11 cm (Inv. no. T.11.7.33)
Conservation: Sanja Majstorović (2022)

Владимир Станојевић (Брезник – Бугарска, 1886 – Београд, 1978), бригадни санитетски генерал, оснивач Музеја Српског лекарског друштва

Владимир Станојевић је био човек радозналост духа, живог темперамента, неисцрпне радне енергије и изванредних организаторских способности. По завршетку Војномедицинске академије у Санкт Петербургу (1911), као санитетски официр у српској војсци прошао је сва звања од трупног лекара, управника болница у ратном и мирнодопском времену, до руководећих места у ресорном министарству. У Српском лекарском друштву основао је две институције – Секцију за историју медицине (1950) и Музеј српске медицине (1955). Писац је капиталног дела *Историја медицине* (1953).

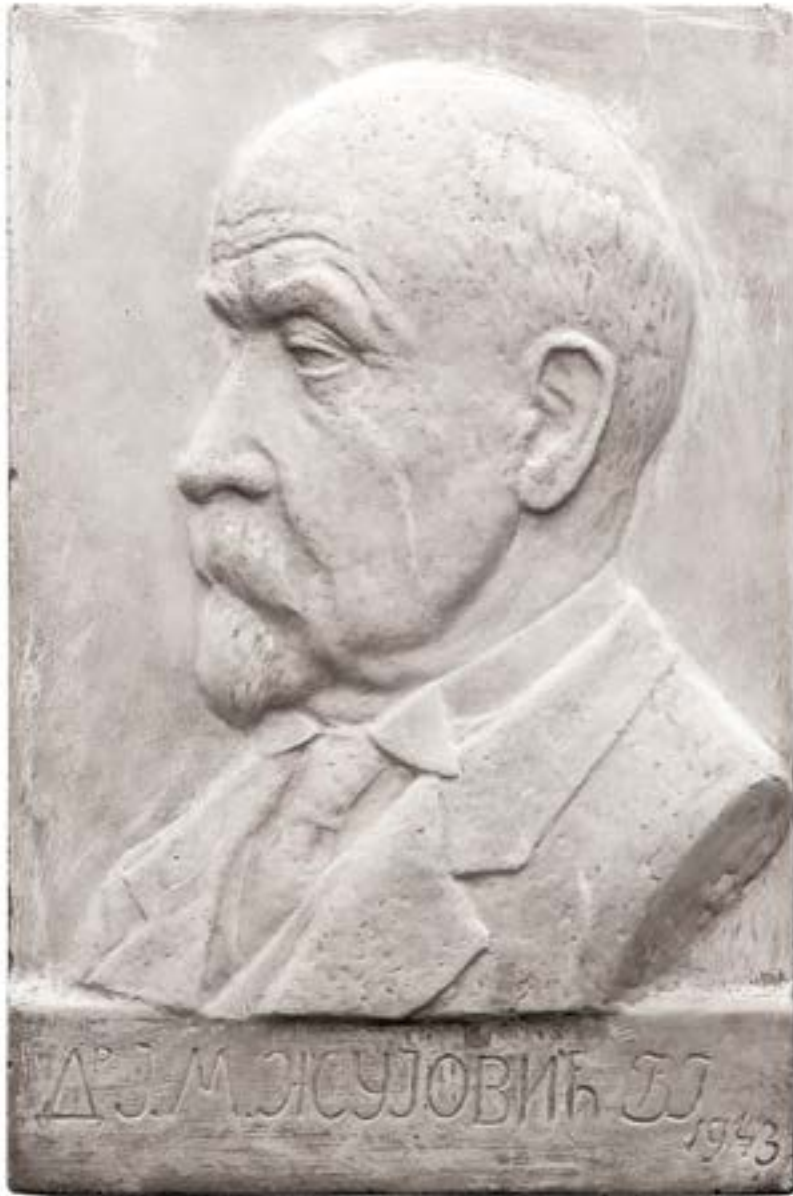
Vladimir Stanojević (Breznik, Bulgaria, 1886 – Belgrade, 1978), Medical Corps brigadier general, founder of the Museum of Serbian Medical Society

Vladimir Stanojević was a man of inquisitive spirit, lively temperament, endless work energy and exceptional organisational skills. After graduating at the Military Medical Academy in Sankt Petersburg (1911), as a Medical Corps officer in the Serbian army, he went through all the ranks, from unit physician to head of hospitals in both war and peace times, to a managing position in the competent ministry. At the Serbian Medical Society, he established two institutions—Section for the History of Medicine (1950) and Museum of Serbian Medicine (1955). He is the author of the capital work *Istorija medicine* (1953).

Непознати аутор, *Портретна биста др Владимира Станојевића*, 1937. година, гипс, 45 x 24 x 23 cm. Израда: Ливница „Пластика” (инв. бр. Т.11.7.987)
Поклон др Владимира Станојевића (између 1952. и 1962).
Конзервација: Сања Мајсторовић (2022)

Unknown author, *Portrait bust of Dr Vladimir Stanojević*, 1937, plaster, 45 x 24 x 23 cm. Production: Foundry “Plastika” (Inv. no. T.11.7.987)
Donated by Dr Vladimir Stanojević (between 1952 and 1962).
Conservation: Sanja Majstorović (2022)

Ђорђе Јовановић, *Портрет др Јеврема Жујовића*, 1943. година,
барелеф, гипс, 24 x 16 cm (инв. бр. Т.11.7.1806)
Поклон породице.

Конзервација: Сања Мајсторовић (2022)

Đorđe Jovanović, *Portrait of Dr. Jevrem Žujović*, 1943, bas-relief,
plaster, 24 x 16 cm (Inv. no. T.11.7.1806)
Donated by the family.

Conservation: Sanja Majstorović (2022)

Јеврем М. Жујовић (Београд, 1860 – Београд, 1944), лекар, оснивач дерматовенерологије у Србији

Студије медицине завршио је у Паризу (1885), а потом и специјализацију из дерматовенерологије (1887–1888) код чувеног сифилидолога Алфреда Фурнијеа. По повратку у Србију постављен је за првог шефа Одељења за кожне болести и сифилис Опште државне болнице на чијем је челу био наредних 38 година (1889–1927). Посебно је проучавао ендемски сифилис и лепру, вршећи теренска истраживања у Источној Србији, Босни и Херцеговини и Црној Гори. Био је члан Српског лекарског друштва (од 1887); потпредседник (1924–1930) и члан Главног одбора Црвеног крста (1900–1930) и први председник Удружења дерматовенеролога Краљевине Југославије (1927).

Jevrem M. Žujović (Belgrade, 1860 – Belgrade, 1944), physician, founder of dermatovenerology in Serbia

He completed medical studies in Paris (1885) and afterwards, specialised in dermatovenerology (1887–1888) under the famous syphilidologist Alfred Fournier. After returning to Serbia, he was appointed the first head of the Department for Skin Diseases and Syphilis at the General State Hospital, which he continued to head for the next 38 years (1889–1927). He particularly studied endemic syphilis and leprosy, doing field research in Eastern Serbia, Bosnia and Herzegovina and Montenegro. He was a member of the Serbian Medical Society (since 1887); vice chairman (1924–1930) and member of the Executive Board of the Red Cross (1900–1930) and the first chairman of the Association of Dermatovenerologists of the Kingdom of Yugoslavia (1927).

Ђорђе Јовановић (Нови Сад, 1861 – Београд, 1953) је био први српски академски вајар и академик Српске академије наука и уметности. Године 1884. уписао је Академију уметности у Бечу где је студирао вајарство. Студије наставља 1885. године на Академији уметности у Минхену у класи проф. Макс Видмана (Max von Widmann). Из Минхена је 1887. прешао у Париз и тамо је на Школи лепих уметности дипломирао вајарство 1890. године. Један је од оснивача Друштва српских уметника Лада 1904, као и Удружења ликовних уметника 1919. Постао је члан Српске краљевске академије наука 1920. године. Одлике његових дела имају јасне елементе класицизма, натурализма, романтизма и веризма. Најзначајнији део његовог стваралачког опуса представљају јавне споменичке скулптуре, портрети, као и камерне пластике.

Đorđe Jovanović (Novi Sad, 1861. – Belgrade, 1953) was the first Serbian Academy-trained sculptor and academician of the Serbian Academy of Sciences and Arts. In 1884, he enrolled at the Art Academy in Vienna, where he studied sculpting. He continued his studies in 1885 at the Art Academy in Munich, under the mentorship of professor Max von Widmann. In 1887, he transferred from Munich to Paris, where at the École des Beaux-Arts, he graduated sculpting in 1890. He is one of the founders of the Association of Serbian Artist Lada, as well as the Association of Fine Artists of Serbia. He became a member of the Serbian Royal Academy of Sciences in 1920. His works feature strong elements of classicism, naturalism, romanticism and verism. The most important part of his body of work consists of public monumental sculptures, portraits and indoor sculptures.

Ристо Стијовић, *Портретна биста др Борислава Божовића*,
1967. година, гипс, 50 x 33 x 24 (инв. бр. Т.11.7.1808)
Поклон кћерке др Иве Божовић (2019).
Конзервација: Сања Мајсторовић (2022)
Risto Stijović, *Portrait bust of Dr Borislav Božović*, 1967, plaster,
50 x 33 x 24 cm (Inv. no. T.11.7.1808)
Donated by his daughter Dr Iva Božović (2019).
Conservation: Sanja Majstorović (2022)

Борислав Божовић (Стијена Пиперска код Подгорице, 1913 – Београд, 1987), лекар, академик

По завршетку студија на Медицинском факултету у Београду (1938), лекарску каријеру је започео као асистент на III интерној клиници. У јулу 1941. прикључио се партизанском покрету и током рата био на руководећим положајима у санитетској служби. После ослобођења био је начелник санитета главног штаба Србије, шеф наставног одељења Санитетске управе ЈНА и лични лекар Јосипа Броза Тита. На лични захтев је демобилисан 1948. и 1949. преведен у резерву у чину генерал-мајора санитетске службе. Професионалну делатност наставио је на Интерној Б клиници, био њен директор, затим редовни професор и декан Медицинског факултета (1967–1972). Највише се бавио алергологијом, ендокринологијом и онкологијом. Био је потпредседник Српског лекарског друштва и секретар Одељења медицинских наука САНУ (1981–1987).

Borislav Božović (Stijena Piperska near Podgorica, 1913 – Belgrade, 1987), physician, academician

After completing his studies at the Faculty of Medicine in Belgrade (1938), he began his medical career as an assistant at the Third Clinic for Internal Diseases. In July 1941, he joined the partisan movement and during the war, he held management positions in the Medical Corps. After the liberation, he was head of the Medical Corps of the Serbian High Command, head of the teaching department at the Medical Corps of JNA and personal physician of Josip Broz Tito. Upon personal request, he was demobilised in 1948 and in 1949 he was transferred to reserve as a brigadier general of the Medical Corps. He continued his professional activities at the Clinic for Internal Diseases B, which he also headed, and afterwards, as a full-time professor and dean of the Faculty of Medicine (1967–1972). He mostly worked in the fields of allergology, endocrinology and oncology. He was a vice chairman of the Serbian Medical Society and secretary of the Department of Medical sciences of SASA (1981–1987).

Ристо Стијовић (Подгорица, 1894 – Београд, 1974) је био српски и југословенски вајар и академик Српске академије наука и уметности. На уметничким студијама вајарства у Уметничкој школи у Београду код професора Ђорђа Јовановића је био у периоду од 1912. до 1914. године. Због рата школовање наставља прво у Марсељу 1916–1917, а потом у Паризу у Школи лепих уметности, где је и дипломирао 1923. године. Био је члан Ладе од 1921, као и групе напредних ликовних стваралаца Облик од 1929. Радио је као професор цртања у Београду. Постао је члан Српске академије наука и уметности 1963. године. Теме којима је у вајарству био највише привржен су нага женска фигура, фигуре животиња и портрети. Највише је радио у дрвету и мермеру уз склоност ка интимном формату.

Risto Stijović (Podgorica, 1894 – Belgrade, 1974) was a Serbian and Yugoslav sculptor and academician of the Serbian Academy of Sciences and Arts. He began his art studies at the Art School in Belgrade under professor Đorđe Jovanović in the period from 1912 to 1914. Because of the war, he continued his education first in Marseille in 1916–1917, and then in Paris, at the École des Beaux-Arts, where he graduated in 1923. He was a member of Lada since 1921, as well as a group of progressive art creators Oblik from 1929. He worked as a drawing professor in Belgrade. He became a member of the Serbian Academy of Sciences and Arts in 1963. The themes that he was mostly interested in sculpturing were naked woman's figure, animal figures and portraits. He mostly worked in wood and marble, with an affinity towards intimate format.

Александар Шакић, *Портретна биста др Владана Ђорђевића*,
1994. година, бронза, 54,5 x 26,5 x 29 (инв. бр. Т.11.7.202)
Конзервација: Сања Мајсторовић (2022)
Aleksandr Šakić, Portrait bust of Dr Vladan Đorđević, 1994,
bronze, 54.5 x 26.5 x 29 cm (Inv. no. T.11.7.202)
Conservation: Sanja Majstorović (2022)

Владан Ђорђевић (Београд, 1844 – Баден крај Беча, 1930), лекар, оснивач Српског лекарског друштва и Црвеног крста Србије, академик, председник владе

Владан Ђорђевић је једна од најистакнутијих личности културног, научног и политичког живота у Србији 19. века. Први је Србин специјалиста хирургије, први се бавио експерименталним радом у медицини, основао је први српски стручни медицински часопис, био је начелник војног санитета у ратовима и први професор хигијене на Војној академији, потом начелник и реформатор грађанске здравствене службе и творац првих системских здравствених закона. Као градоначелник Београда започео је комунално уређење престонице. На пољу књижевног стваралаштва оставио је многобројна дела – приповетке, драме, романи и мемоари. Био је члан Српског ученог друштва (1869), Српске краљевске академије (1888) и председник Српског лекарског друштва (1890–1892).

Vladan Đorđević (Belgrade, 1844 – Baden near Vienna, 1930), physician, founder of the Serbian Medical Society and Serbian Red Cross, academician, prime minister

Vladan Đorđević was one of the most distinguished persons of the cultural, scientific and political life of Serbia in the 19th century. He was the first Serbian specialist surgeon and the first who did experimental work in medicine; he established the first professional medical journal in Serbia; he was the head of the Medical Corps during the wars and the first professor of hygiene at the Military Academy and then, chief and reformer of the civil health service and creator of the first systematic health laws. As the mayor of Belgrade, he began the communal development of the capital. In the field of literature, he left numerous works—stories, plays, novels and memoirs. He was a member of the Serbian Learned Society (1869), Serbian Royal Academy (1888) and chairman of the Serbian Medical Society (1890–1892).

Александар Шакић (Винковци, 1920 – Ниш, 2002) је био српски академски вајар.

Завршио је Академију за ликовне уметности, смер вајарства, 1948. године. Након тога је живео у Нишу. Излагао је на бројним изложбама како у Југославији и Србији тако и у иностранству. Израђивао је споменике НОБ-а, а најзапаженији му је рад у портретској скулптури, где је стварао углавном портрете познатих личности из сфере културе, историје, политике и науке. Поред скулптуре радио је и цртеже.

Aleksandar Šakić (Vinkovci, 1920 – Niš, 2002) was a Serbian Academy-trained sculptor. He graduated at the Academy of Fine Arts, Department of Sculpting, in 1948. After graduation, he lived in Niš. He exhibited his works at numerous exhibitions in both Yugoslavia and Serbia and abroad. He made monuments in honour of the National Liberation Movement, but his most distinguished works are his portrait sculptures, mostly of famous people from the spheres of culture, history, politics and science. Apart from sculpture, he also made drawings.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА / SOURCES AND LITERATURE

Љубомир Милановић: ВЕРНИСАЖ: ЛИКОВНА ДЕЛА ИЗ ЗБИРКИ МУЗЕЈА НАУКЕ И ТЕХНИКЕ
Ljubomir Milanović: VERNISSAGE: WORKS OF FINE ART FROM THE COLLECTIONS OF
THE MUSEUM OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

- Adams, Steven. *The Barbizon School & the Origins of Impressionism*. London: Phaidon, 1994.
- Alphen, Ernst van. "The portrait's dispersal: concepts of representation and subjectivity in contemporary portraiture". In *Portraiture, Facing the subject*, ed. Joanna Woodall, 239–259. Manchester: Manchester University Press, 2008.
- Barthes, Roland. *Camera Lucida: Reflection on Photography*. New York: Hill and Wang, 1981.
- Baudelaire, Charles, "Salon of 1864". In *Art in Paris 1845-1862: Salons and Other Exhibitions*, rev. by Charles Baudelaire, transl. and ed. by Jonathan Mayne. London: Phaidon Press, 1965.
- Belting, Hans. *Bild-Anthropologie: Entwürfe für eine Bildwissenschaft (Bild und Text)*. München: W. Fink, 2011.
- Борозан, Игор. *Уметнички преображаји Влаха Буковца у контексту европског сликарства*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2020.
- Brauer, Fae. *Rivals and Conspirators: The Paris Salons and the Modern Art Centre*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2013.
- Brilliant, Richard. *Portraiture*. London: Reaktion Books, 1991.
- Vermeer and the Masters of Genre Painting: Inspiration and Rivalry*, eds. Adriaan E. Waiboer, et al. New Haven: London: Yale University Press, 2017.
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. New York: Seaburg, 1975.
- Gage, John. "Photographic likeness". In *Portraiture, Facing the subject*, ed. Joanna Woodall. Manchester: Manchester University Press, 2008.
- Des Cars, Laurence. *A Legacy of Truth: The Reference to Courbet from Manet to Cézanne*. Gustave Courbet, Exhibition catalogue. New York: Metropolitan Museum of Art, 2008.
- Derrida, Jacques and Avital Ronell. "The Law of Genre". *Critical Inquiry* 7 (1980): 55–81.
- De Font-Réaulx, Dominique. "Realism and Ambiguity in the Paintings of Gustave Courbet", *Gustave Courbet*, Exhibition catalogue, 30–44. New York: Metropolitan Museum of Art, 2008.
- „Записник XXIV седнице 1. септембра 1920“. *Srp Arh Celok Lek* 1921; XXIII(1): 35.
- Ivashevskaya, Galina. *Russian Painting: Potraiture*. Leningrad: Aurora Art Publishers, 1991.
- Јованов, Јасна и Марта Ђармати. *Јефто Перућ: Спомен-збирка Павла Бељанског, 13. септембар - 7. Октобар 2012. године*. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 2012.
- Јованов, Јасна. *Минхенска школа и српско сликарство*. Нови Сад: Галерија Матице српске, 1985.
- Јовановић, Миодраг. *Ђока Јовановић: (1861-1953): вајар и велики добротвор Матице српске, Галерија Матице српске од 25. новембар 2005 - 15. фебруар 2006*. Нови Сад: Галерија Матице српске, 2005.
- Јовановић, Миодраг. *Михаило Миловановић*. Београд: Народни музеј у Београду, 2001.
- Константиновић, Љиљана. *Графика XIX века као историјски извор*. Београд: Галерија САНУ, 1985.
- Кусовац, Никола. *Реализам у српском сликарству 19. века*. Београд: Народни музеј, 1970.
- Лазих, Снежана. „Анђелија Лазаревић (1885-1926)“, *Мислит – годишњак Народног музеја у Шапцу* 15 (2014): 277–296.
- Мађановић, Милица Б. „Прилог проучавању београдског опуса Николаја Петровића (1922-1939)“. *Наслеђе* 16 (2015): 75–89.

- Макуљевић, Ненад. *Уметност и национална идеја у XIX веку*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.
- Малић, Горан. *Милан Јовановић фотограф*. Београд: Српска академија наука и уметности, 1997.
- McPherson, Heather. *The Modern Portrait in Nineteenth-Century France*. New York: Cambridge University Press, 2001.
- Медаковић, Дејан. „Српска уметност у XIX веку (до 1870)”. У *Историја српског народа 5/1*. Београд: Српска књижевна задруга, 1994.
- Nochlin, Linda. *Courbet*. London: Thames & Hudson, 2007.
- Петровић, Петар. *Збирка српског сликарства XVIII и XIX века Народног музеја у Београду*. Београд: Народни музеј у Београду, 2020.
- Pointon, Marcia. *Hanging the Head: Portraiture and Social Formation in Eighteenth Century England*. New Haven : London: Yale University Press, 1997.
- Pomarède, Vincent. *Jean-Baptiste-Camille Corot*. Paris: Flammarion, 1996.
- Рајчевић, Угљеша. *Никола Милојевић 1865-1942*. Београд: Процес-продукт-инжењеринг, 1999.
- Rosenblum, Robert. “Ingre’s Portraits and Their Muses”. In *Portraits by Ingres. Images of an Epoch*, ed. Gary Tinerow and Philip Conisbee, 2–24. New York: Abrams, 1999.
- Scruton, Roger. “Photography and Representation”. In *Photography and Philosophy. Essay on the Pencil of Nature*, ed. Scott Walden, 138–166. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010.
- Секулић, Јован. *Минхенска школа и српско сликарство*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2002.
- Симић-Миловановић, Зора. *Прве уметничке школе у Београду*. Београд: Музеј града Београда, 1955.
- Stefani, Chiara. “Corot, peinture d’après nature”. In *Corot, un artiste et son temps: actes des colloques organisés au musée du Louvre par le service culturel les 1er et 2 mars 1996 à Paris et par l’Académie de France à Rome, villa Médicis, le 9 mars 1996 à Rome*, eds. Chiara, Stefani, Vincent Pomarède and Gérard de Wallens, 193–277. Paris: Louvre; Rome: Académie de France, Villa Médicis, 1998.
- Strange, Julie-Marie. “Death and dying: Old themes and new directions”. *Journal of Contemporary History* 35/3 (2000): 491–499.
- Todić, Milanka. *Fotografija i slika*. Beograd: Cicero, 2001.
- Тошева, Снежана. „Рад руских архитеката у Министарству грађевина у периоду између два светска рата”, *Годишњак града Београда* LI (2004): 169–180.
- Face to Face. Portraits from Five Centuries*. Catalogue of the Nationalmuseum, eds. Görel Cavalli-Björkman and Eva-Lena Karlsson. Stockholm: Nationalmuseum, 2002.
- Hirsch, Eric. “Landscape: Between Place and Space”. In *The Anthropology of Landscape. Perspectives on Places and Space*, eds. Eric Hirsch and Michael O’Hanlon, 1–31. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Clark, David. *To Comfort Always: A history of palliative medicine since the nineteenth century*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Yeazell, Ruth Bernard. *Art of the Everyday: Dutch Painting and the Realist Novel*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008.

Снежана Тошева: ЗБИРКА АРХИТЕКТУРЕ И ГРАДИТЕЉСТВА
Snežana Toševa: COLLECTION OF ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

- Арсењев, Алексеј. „Биографски речник руских емиграната, Краснов Николај Петровић”. *Руска емиграција у српској култури XX века, Зборник радова II*, 267. Београд: Катедра за славистику и Центар за научни рад Филолошког факултета у Београду, 1994.
- Арсењев, Алексеј. „Биографски речник руских емиграната, Самојлов Григориј Иванович”. *Руска емиграција у српској култури XX века, Зборник радова II*, 301. Београд: Катедра за славистику и Центар за научни рад Филолошког факултета у Београду, 1994.
- Архитекта Григорије Смојлов*. Београд: Музеј науке и технике, 2006.
- Миловановић, Милан. „Григорије Иванович Самојлов”. *Руси без Русије, српски Руси*, 225–264. Београд, Дунај, Беочин, Ефект, 1994.
- Николај Краснов руски неимар Србије*. Београд: Архив Југославије, 2014.
- Шкаламера, Жељко. „Архитекта Никола Краснов (Москва 1846 – Београд 1939)”. *Свеске - Друштво историчара уметности СР Србије*, 14-15, 7(1983): 109–129.

Гордана Каровић: ЗБИРКА ВОДНОГ САОБРАЋАЈА
Gordana Karović: COLLECTION OF WATER TRANSPORT

- Ђорђевић, Милован Ј. „Капетан Јанко Поповић“, *Гласник Југословенског речног бродарства* 1976; 20(223-224): 22.
- Ђуричић, Младен Ст. *Југословенски речни портрети*. Београд: Штампарија Чоловића и Мацаревећа, 1931.
- Живковић, Станислав. *Живот слика*. Београд: Радионица душе, 2006.
- Јованов, Јасна, Марта Ђармати. *Јефто Перић: Спомен-збирка Павла Бељанског, 13. септембар - 7. октобар 2012. године*. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 2012.
- Јованов, Јасна. *Минхенска школа и српско сликарство*. Нови Сад: Галерија Матице српске, 1985.
- Јовановић Чешка, Тијана. *Брана Митровић, слике из логора*, каталог изложбе. Београд: Историјски музеј Србије, 1996.
- Каровић, Гордана. „Капетан и књижевник Младен Ст. Ђуричић (1889–1987)”. У *Дунав у Србији – путовање кроз техничке музеје*, 127–137. Београд: Музеј науке и технике, 2018.
- Кусовац, Никола. „Живот и дело сликара Николе Миљивојевића (1865-1942)”. У *Зборник Народног музеја* 7 (1973): 74–87.
- Марковић, Татјана Ђ. *Мара Лукић-Јелесић: 1885-1979: у свет(л)у боја*, каталог. Шабац: Народни музеј, 2010.
- Миразовић, Радован. *Мара Лукић-Јелесић*, каталог. Шабац: Народни музеј, 1979.
- Рајчевић, Угљеша. *Сликар Никола Милојевић: 1865-1942*. Београд: Процес-продукт-инжењеринг, 1999.
- Ђирковић, Дим. „Читуља“, *Политика*, 3. октобар 1911, Дневне вести, 3.
- Џобел, Штефка. „Београдски сликар и педагог Јефто Перић”, *Годишњак града Београда* 21 (1974): 293–322.
- Читуља поводом смрти Димитрија Ђирковића, *Правда*, 3. октобар 1911, Дневне вести, 2.
- Шематизам одликованих лица нашим и страним орденима у Краљевини Србији од 1895 до краја 1899. године*, друга књига. Београд: Канцеларија краљевих ордена, 1900.

Јелена Јовановић Симић:
ЗБИРКА МУЗЕЈА СРПСКЕ МЕДИЦИНЕ СРПског ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА
Jelena Jovanović Simić: COLLECTION OF THE MUSEUM OF THE SERBIAN MEDICAL SOCIETY

Извори / Sources

Архив Српске академије науке и уметности, досије академика Борислава Божовића.
Историјски архив Београда, фонд Лекарска комора, досије др Николе П. Крстића, бр. 246/8.
Музеј науке и технике, Архива Музеја српске медицине Српског лекарског друштва.

Литература / Literature

- Амброзић, Катарина. *Ристо Стијовић: 1894–1974*. Београд: Библиотека града Београда, 2006.
- Анђелковић, Мирослав. *Александар Шакић: изложба скулптура: њима у част знамените личности Ниша*, Галерија савремене ликовне уметности Ниш, 2-14. 11. 1990. Ниш: Галерија савремене ликовне уметности, 1991.
- Аноним. „† Д-р Светозар Атанасијевић, управник Опште Држ. Болнице у пензији”. *Srp Arh Celok Lek* 1906; XII (6): 287–288.
- Boetticher, Friedrich von. *Malerwerke des neunzehnten Jahrhunderts. Beitrag zur Kunstgeschichte*. Bd. I, 2. Dresden: Fr. v. Boetticher's Vlg., 1895.
- Vollmer, Hans. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. Begründet von Ulrich Thieme und Felix Becker, Bd. 23 Leitenstorfer–Mander, E. A. Seemann. Leipzig, W. Engelmann, 1929.
- „Додатак II-ом редовном састанку Српског Лекар. Друштва од 29. марта ове године”. *Srp Arh Celok Lek* 1919; XXI (2): 80–86.
- Живковић, Станислав. *Живот слика*. Београд: Радионица душе, 2006.
- Живковић, Станислав. *Уметничка школа у Београду 1919-1939*, каталог. Београд: Српска академија наука и уметности, 1987.
- Encyklopedie českého výtvarného umění. Praha: Academia, 1975.
- „Записник XXIV седнице 1. септембра 1920. год.” *Srp Arh Celok Lek* 1921; XXIII (1): 34–40.
- Иветић, В. „Божовић, Борислав”. У *Српски биографски речник*, књ. 1 (А–Б), гл. ур. Младен Лесковац, Александар Форишковећ, Чедомир Попов, 667–668. Нови Сад: Матица српска, 2004.
- Јованов, Јасна. *Минхенска школа и српско сликарство*. Нови Сад: Галерија Матице српске, 1985.
- Јованов, Јасна. „Ристо Стијовић - сећање на људе и догађаје”, *Годишњак града Београда* 53 (2006): 277–309.
- Јованов, Јасна. *Ристо Стијовић, 21. септембар - 19. новембар 2006*, каталог. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 2006.
- Јовановић, Миодраг. *Вајар Ђока Јовановић: (1861-1953)*, каталог. Београд: Српска академија наука и уметности, 2008.
- Јовановић, Миодраг. *Ђока Јовановић: (1861-1953): вајар и велики добротвор Матице српске : Галерија Матице српске од 25. новембар 2005 - 15. фебруар 2006*. Нови Сад: Галерија Матице српске, 2005.
- Јовановић, Миодраг. *Михајло Миловановић*. Београд: Народни музеј у Београду, 2001.
- Јовановић, Миодраг. „Српски сликари у Италији у 19. веку”. *Зборник за ликовне уметности* 12 (1976): 179–197.

- Јовановић Симић, Јелена. „Александар Ђ. Костић (Београд, 1893 – Београд, 1983)”. У *Великани српске медицине: 19. век и прва половина 20. века [поводом 175 година САНУ и 145 година Српског лекарског друштва]*, 71–72. Београд: САНУ : Музеј науке и технике: Српско лекарско друштво, 2016.
- Јовановић Симић, Јелена. *Владан Ђорђевић: портрет неуморног ствараоца*. Београд: САНУ : Музеј науке и технике, 2020.
- Јовановић Симић, Јелена, Дејан Тирић. *Санитетски бригадни генерал др Владимир Станојевић (1886–1978): живот и дело*. Београд: Музеј науке и технике, 2018.
- Јовановић Симић, Јелена. „Коста Тодоровић (Београд, 1887 – Београд, 1975)”. У *Великани српске медицине: 19. век и прва половина 20. века [поводом 175 година САНУ и 145 година Српског лекарског друштва]*, 86–87. Београд: САНУ : Музеј науке и технике : Српско лекарско друштво, 2016.
- Јовановић Симић, Јелена. „Лаза К. Лазаревић (Шабач, 1851 – Београд, 1891)”. У *Великани српске медицине: 19. век и прва половина 20. века [поводом 175 година САНУ и 145 година Српског лекарског друштва]*, 59–60. Београд: САНУ: Музеј науке и технике: Српско лекарско друштво, 2016.
- Јовановић Симић, Јелена. *Музеализација медицинске музеји и збирке у Србији*. Београд: Музеј науке и технике, 2019.
- Јовановић Чешка, Тијана. *Брана Митровић, слике из логора*, каталог изложбе. Београд: Историјски музеј Србије, 1996.
- Кусовац, Никола. *Реализам у српском сликарству 19. века*, каталог. Београд: Народни музеј, 1970.
- Кусовац, Никола. *Паја Јовановић*, Београд: Музеј града Београда, 2010.
- Лазих, Снежана. „Анђелија Лазаревић (1885-1926)”, *Museum – годишњак Народног музеја у Шапцу* 15 (2014): 277–296.
- Lalević-Vasić, Bosiljka M. “The First Serbian Dermatovenereologist - Jevrem Žujović”. *Serbian Journal of Dermatology and Venereology* 2012; 4 (4): 177–183.
- Likovna enciklopedija Jugoslavije. 1. sv.: A – J, urednik, Žarko Domljan, 184. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, 1984.
- Малић, Горан. *Летопис српске фотографије 1839-2008*. Београд: Фотограм, 2009.
- Малић, Горан. *Милан Јовановић фотограф*, каталог: Галерија Српске академије наука и уметности. Београд: Српска академија наука и уметности, 1997.
- Медаковић, Дејан. *Косовски бој у ликовним уметностима*. Београд: Српска књижевна задруга; Нови Сад: Матица српска; Приштина: Јединство, 1990.
- Милошевић, Емица, Делфина Рајић, Радивоје Бојовић. *Вајар Ђорђе Јовановић: 1861-1953*, каталог изложбе. Чачак: Народни музеј, 2007.
- Митровић, Јована. „Прикази жена у сликарству у првој половини 20. века и сликарство Анђелије Лазаревић”. *Књиженство: часопис за студије књижевности, рода и културе* 8 (2018): 1–30.
- Никић, Љубомир. Удружење ликовних уметника у Београду 1919-1969, каталог. Београд: Удружење ликовних уметника Србије, 1969.
- Петровић, Петар. *Паја Јовановић, системски каталог дела*. Београд: Народни музеј у Београду, 2012.
- „План рада С. Л. Д. за 1946/47. годину”. *Srp Arh Celok Lek* 1946; XLIV (10-12): 181–186.
- Protić, Miodrag. „Počeci jugoslovenskog modernog slikarstva”. У *Počeci jugoslovenskog modernog slikarstva: 1900-1920: plenerizam, secesija, simbolizam, Minbenski krug, impresionizam, ekspresionizam*: Музеј савремене уметности, Beograd, decembar 1972 - januar 1973, urednik Dragana Vranić, 7–23. Београд: Музеј савремене уметности, 1972.
- Phyllis, Barton. *The Art of Alexander Dzigurski 1911-1995*. Kansas City: McGraw Color Graphics, 1979.

- „Секција за историју медицине и фармације”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва поднесен Ванредној годишњој скупштини 2. априла 1960. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1960; LXXXVIII (прилог свесци 3): 61–62.
- „Секција за историју медицине и фармације”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва поднесен 80. редовној годишњој скупштини*. *Srp Arh Celok Lek* 1963; XCI (прилог свесци 4): 55–57.
- „Секција за историју медицине и фармације”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за 1963. годину*. *Srp Arh Celok Lek* 1964; 92 (прилог свесци 4): 57–58.
- „Секција за историју медицине и фармације”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за 1964. годину*. *Srp Arh Celok Lek* 1965; 93 (прилог 1, Supplement): 96–97.
- „Секција за историју медицине и фармације”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за период 1965-1967. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1967; 95 (прилог 1, Supplement): 74–76.
- „Секција за историју медицине и фармације, 1967/68”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за период 1967-1969. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1969; XCVII (прилог 1, Supplement): 107–109.
- „Секција за историју медицине и фармације, 1969”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за период 1969-1971. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1971; 99 (прилог 1, Supplement): 46–49.
- „Секција за историју медицине и фармације, 1970”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за период 1969-1971. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1971; 99 (прилог 1, Supplement): 49–51.
- „Секција за историју медицине и фармације, 1972”. У *Извештај о раду Српског лекарског друштва за период 1971-1973. године*. *Srp Arh Celok Lek* 1973; CI (прилог 1, Supplement): 120–122.
- Симић Миловановић, Зора. *Сликарке у српској историји уметности*. Београд: Слобода, 1938.
- Симовић, М. Т. „Некролог: Д-р Никола П. Крстић”. *Srp Arh Celok Lek* 1947; XLV (10): 845–850.
- Споменица 1876 – 1936*. Београд: Друштво црвеног крста Краљевине Југославије, 1936.
- Стаменковић, Славица. *Легат Риста Стијовића*, каталог. Београд: Музеј града Београда, 1992.
- Станојевић, Владимир. „Четврт века рада Секције за историју медицине и фармације и Музеја Српског лекарског друштва”. *Srp Arh Celok Lek* 1976; 697–705.
- Тимотијевић, Мирослав. *Паја Јовановић = Paul Joanowitch*: Галерија САНУ, [Београд], децембар 2009 - фебруар 2010. Београд: Народни музеј, 2010.
- Трифунковић, Лазар. *Српска цртачко-сликарска и уметничко-занатска школа у Београду (1895-1914)*. Београд: Универзитет уметности, 1978.
- Трифунковић, Лазар. *Српско сликарство 1900-1950*. Београд: Нолит, 1973.
- Falk, Peter H. *Dictionary of signatures and monograms of American artists, from the colonial period to the mid-20th century*, 136. Madison, Conn. : Land O'Lakes, FL, 1988.
- Чоловић, Радоје. „Председници Српског лекарског друштва – Панајот Папакостопулос”. У *Сто педесет година Српског лекарског друштва*, ур. Радоје Чоловић, 498. Београд: Српско лекарско друштво, 2022.
- Шакић, Александар. *Ђавоља варош: цртежи*. Ниш: Народни музеј, 1980.
- Шуница, Нада. *Дела 1912-1918: каталог уметничке збирке из Војног музеја у Београду*. Београд: Војни музеј, 1982.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069.51:73/77(083.82)

ВЕРНИСАЖ : уметничка дела из збирки Музеја науке и технике / [аутори каталога Љубомир Милановић ... [и др.]] ; [фотографије Милош Јуришић, Иван Станић] ; [предговор Иван Станић] = Vernissage : art works from the collections of the Museum of science and technology / [authors of the catalogue Ljubomir Milanović ... [et al.]] ; [photographs Miloš Jurišić, Ivan Stanić] ; [introduction Ivan Stanić] ; [translation Katarina Spasić]. - Београд : Музеј науке и технике = Belgrade : Museum of Science and Technology, 2022 (Београд = Belgrade : Virograf comp.). - 91 стр. : илустр. ; 24 cm

Упоредо енгл. текст и срп. оригинал. - Текст ћир и лат. - Тираж 300.
- Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија:
стр. 86-91.

ISBN 978-86-82977-96-4

1. Милановић, Љубомир, 1969- [аутор]
а) Музеј науке и технике (Београд) -- Изложбени каталози б)
Ликовна уметност -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 69173769